

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, OKTÓBER 7, 1875.

249—40. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Egy hegedésnek indult seb!

Egyházkerületünknek, aránylag véve, talán egyik része sem adott az egyházi ügyek iránt érdeklődőknek annyira aggodalomra okot, mint a moldva-oláhországi miszsió területe.

A lassankint kiszármazó nemzet- és hitfelek fölszaporodása nyomán előállott egyházközségek egyelőjén az ösztönszerűség által vezetett, önkénytelenül is hazafelé s különösen egyházi tekintetben a régi tűzhely felé szítottak, míg lassankint a szokás s a rákövetkező törvényes formák nyomán szerves összefüggésbe léptek egyházkerületünkkel. E kapcsolat azonban nem sokáig maradhatott zavartalanul s mint fájdalmasan tudjuk, csakhamar nyílt sebbé vált anyaszentegyházunk testén e terület; nyílt sebbé, melyet a telhetetlen nagyravágyás, a galád agyarkodás, alattomos gyűlölködés támasztott, mérgecsített s érlelt mind veszélyesebbé. A visszavonás midőn itt nálunk támogatásra, mint látta, nem számíthatott, sokszoros romlást támasztva s hagyva maga után: a kérdést a a testvér szuperintendenciák tanácskozási termeibe játszta át s az ügygel ismeretlen jóakaratókat tévútra vezetve, majd hogy nem maga részére hódította az igazság látszatát; mignem az ügy okmányszerű földerítettése után, az összes magyar protestáns egyház bizta meg egyházkerületünket a moldva-oláhországi ref. miszsió kormányzatával, az alapítványi és gyűjtések nyomán rendelkezésre álló segély-összszegkek kezelése s kiosztása is egyházkerületünk jogkörébe utaltatván.

Következett az egyes egyházközségeknek a csatlakozás iránti nyilatkozásra való felszólítása, a szükséges segélyezések számba vétele, a rendelkezésre álló anyagi segéd-eszközök szétosztása iránti tervezgetések s mivel a bukaresti egyház lelkészével újlag meghasonlott, ez ismét kibomlott sebnak lehető orvoslása.

A hely színére kiküldött biztosságunk ily irányban való működésének eredménye a semminél csak édes kevéssel vala többnek mondható s míg a többi szegényes egyház a kilátásba helyezett segély-összszegkek kész elfogadóikint, s ehézképest az erdélyi ref. egyházkerület tagjaiul minden nehézség nélkül jelentkezének: a bukaresti egyházközség erejében is jobban bizva, lelkészével is kibékülni nem tudva, és mindenek fölött — mint látszik — a régi diabolus rotæ üzelmeihez nagyon is hasonló befolyások alatt állva: kiküldött biztosságunkat quasi visszautasította, törvényeinket érvényesekül elismerni nem akarta s egy illetékes hatóságunk által minden egyházi szolgálattól ítéletileg eltiltott egyént kebelébe és szolgálatába fogadva, ez által lelkészi teendőket is végeztetett, míg nem igazgató-tanácsunk az állam külügyi kormányának segélyét is kénytelen vala megkeresni, csak hogy az egyetemes magyar ref. egyház által egyházkerületünkre ruházott jogoknak és kötelességeknek eleget tehessen.

Ez erélyes föllépésnek szele, vagy a józanabb megfontolás hatása alatt-e — a távolbúl megállapítani nehéz — elég, hogy legujabban örvedetes fordulat következett be ez ügyben. A Bukaresten kívüli egyházközségek, a számukra beállított miszsiói lelkész felügyelete és vezetése alatt, a legutóbbi időben már a teljes rendeztetés útjára léptek. A rendszerezett segély-összszegkek folyóvátétele s a folytonos felügyelet, remélhetőleg, életben tartandja ama szerves összefüggést, mely köztük és egyházkerületünk között felujtattott és lehetőleg megerősített. Még csak a bukaresti egyház vala hátra, mint a mely érvényben levő törvényeinket elfogadni, magát azoknak alávetni, hajlandónak nem mutatkozott.

Ma már ez is máskint van.

A bukaresti egyház saját kiküldöttje által tanúsította csatlakozási szándékát s kérvény alakjában terjesztette óhajait igazgató-tanácsunk elé, melyek

teljesülte esetén, kész ismétlen az egyházkerület kötelekébe lépni, szerves összefüggést kívánva így főtartani az anya és kebeléről elszakadt leány között, betetőzve ez által az egész miszsió ügyének békés elintézését s a maga részéről is az egészséges egyházi élet munkáit indítva meg s folytatva.

Óhajainak főbb momentumai: hogy ne tartozzék a miszsiói lelkész felügyelete alá; hogy lelkészét ne, mint törvényeink megszabják, élethossziglan, hanem csak három-három évre választhassa, illetőleg szerződtesse, a felmondási jog így mindkét fél részére egyenlő mértékben tartatván fön; hogy házassági pöreit, első folyamodásilag, saját kebelében alkotott házassági törvényszéke által láttathassa el, és hogy szolgáltatába fogadott amaz egyént, ki egyházkerületünkben minden egyházi szolgálattól ítéletileg eltiltatott, állomásán továbbra is megtarthassa s vele, szükség esetén, lelkészi teendőket végeztethessen. Ez óhajaival szemben, kész lelkész-választási jogáról az igazgatótanács és püspök javára lemondani, magát az egyházkerület főfelügyelete alá helyezettetni, vagyona kezeléséről számadásait évenként bemutatni, valamint házassági pöreit, végellátás végett, az egyházkerület legfőbb házassági törvényszéke elé terjeszteni, mihez képest lelkésze számára ülést és szavazati jogot kér az egyházkerület közgyűlésén és házassági törvényszékén.

Első tekintetre elég soknak tetszhetnek ez óhajok s anynyi nyilván való, hogy oly pontok is vannak közöttük, melyeknek engedélyezése nem is esik az igazgatótanács hatáskörébe, hanem azok iránt csak is ajánlatot terjeszthet a közgyűlés elé, mely aztán, törvényhozó-hatalmánál fogva, legjobb belátása szerint intézkedhetik. Ilyen a bukaresti lelkésznek a közgyűlési tagsági jog megadása; ilyen a törvényhozásilag meghatározott pap-választási szabályok megváltoztatása s mindenek fölött, egy törvényszéki ítéletnek közigazgatási úton történendő megsemmisítése, melyre, nézetünk szerint, magának a közgyűlésnek sincsen joga.

Elvileg azonban, úgy hisszük, áll az, hogy az a sajátos és kivételes helyzet, melyben a bukaresti egyház van; azok a speciális viszonyok, melyek múltjában és jelenében fenforognak s azok a szükségletek, melyek épen Rómánia fővárosában mind egyházi, mind nemzetiségi tekintetben lehetőleg kielégítendők: eléggé indokolják mindazokat a kivételes intézkedéseket, melyek egyházi alkotmányunk alapelveivel nem

ellenkeznek. Ehez képest, semmi sem állhatja útját annak, hogy az egyháznak, mint testületnek, az autonómia oly mértéke adassék meg, a mely a kellő ellenőrzés gyakorlata mellett mind a prot. egyházi élet követelményeinek, mind pedig ama távol fekvő egyház önállósági aspirációnak megfelelőhessen, annyival is inkább, mivel mind a bukaresti egyház dícselkedhetett némileg ilyennel a múltban, mind egyházkerületünkben létezik oly püspöki egyház, mely elszigetelt helyzeténél fogva — a házassági pörökre nézve — kivételes jogkörrel ruháztatott föl.

Abban tehát semmi alienumot nem látunk, hogy a bukaresti egyház a miszsiói lelkész felügyelete alól elvonatván, közvetlen a püspök felügyezése alá helyzettessék s egyházkerületünkkel, minden tekintetben, oly viszonyban álljon, mint többi püspöki felügyelet alatt álló egyházaink vannak.

Ugyanezen kategóriába tartozik a házassági pörök első folyamodásu ellátásának kérdése, mely már csak a moldva-oláhországi miszsió területének diasporikus természete által is eléggé indokolva van, s különben is mind az egyházi, mind az erkölcsi élet érdekében sokkal ajánlatosabbnak látszik a netaláni válópöröknek bár kezdetleges törvényes formák között való ellátása, mintsem minden expediens elzárásával, utat nyitni a nős-paráznaság, a vad-házasság s az erkölcsi élet mételyeitől szolgáló kinövések legióinak.

Az önállóság ilyszerű mértékének megadása, ha ennek nyomán aztán a törvényszerű felügyelet egyszerűsre mind folyamatba indíthatatik: biztosítékul szolgálhatna továbbá amaz egyház vagyonának ellenőrzésére is. Az eddigi eljárás szerint ugyanis, a quasi felügyelő egyházkerületnek, mondhatni, semmi belétekintése sem volt a bukaresti egyház vagyoni ügyeibe. Maga a hely színére kiküldött biztosság sem vala képes, alapos tudomást szerezni magának e tekintetben s bár egy átlagos és felületes bevételi és kiadási nyomtatott kimutatást nyert, de abból az ügyek tisztán folyásáról semmi nemű felvilágosítást meríteni, nem lehetett. A püspöki felügyelet érvényre juttatása remélhetőleg ez irányban is üdvös hatással lenne s azért ez egyetlen momentum is oly erős argumentumul tekinthető a főnebbi engedmények mellett, a mely teljesen indokolhatja mindazokat a kivételeket, a melyek a bukaresti egyházra nézve közjogi tekintetben ily módon tétetnének.

(Vége következik.)

Az iskolai takarékpénztárak.

Az iskolai takarékpénztárak sokat vitatott ügyében érdekes felszólalás történt. Weisz F. B. ur, kir. tanácsos, ki ez eszmét nálunk először megpendíté, e tárgyban a budapesti kereskedelmi akadémia megnyitásának ünnepélyén ismét felszólalt és pedig a következőket mondotta:

Midőn több év lefolyta után ismét elfoglalom e helyet, teszem azt főképp azért, hogy a kiérdemelt elismerés tolmácsa legyek és a háladatosság adóját lerójam. De egyszeremind azon reményben is, hogy magyarázataimmal és fejtegetéseimmel talán sikerülni fog a megérintendő fontos intézményt az eldiginél még hathatósbban, távolabb körökben is elősegíteni. Értem: az iskolai takarékpénztárakat. A vezénylő bizottmány mindenek előtt háláját kívánja kinyilatkoztatni igazgatóknak és tanárainknak, azaz, az egész érdemes és tisztelt kereskedelmi akadémiai tantestületnek azért, hogy elhatározták, az új iskolai év kezdetével az iskolai takarékpénztárak intézményét behozni akadémiánkba, nem kimélvén az ezen ügy vezetésével járó idő-áldozatot és fáradságot. Az igen tisztelt tantestület nem hallgatott a felmerült ellenvetésekre, a minőket még a leggyakorlatiabb eszmék ellen is fel szoktak hozni, hogy azoknak valódi hasznossága és célszerűsége annál jobban derítették ki; mert belátta, hogy a tanító nem tesz eleget, ha az iskolában csak szárazon tanít, s a mellett nem gondol a fiatalság jellemi kiképzetésére; hogy azt a józan, észszerű takarékosagra már zsenge korában kell szoktatni, mely lassan-lassan maga is belátja, hogy sokkal jobb pénzecskéjét, azon krajcárokat, melyeket vagy szüleitől, vagy másoktól ajándékba kap, nem nyalánkságra fordítani, hanem inkább megtakarítani, s ösztartani valódi szükségleteinek fedezésére, és ez által rávezettetik azon nem eléggé ajánlható irányra, mely az erkölcsös jellem kiképzetéséhez s megszilárdításához vezet.

Ha az ifjuság már korán tanul és megszokik, legyőzni könnyelmű vágyait, úgy e szokás még a legkésőbb korig is állandó paizsa leend a legtsábitóbb kísértések ellen, mert oly erkölcsi erőt kölcsönöz, mely mindenkor tud az ész józan szavának érvényt szerezni. Ha a tanító csak arra szorítkozik, hogy az előirt tanokba és ismeretekbe avatja be tanítványait, úgy nem hat a nevelésre, nem ad jellemirányt, pedig tulajdonképen ez is tartozik feladatai közé, és pedig oly anynyira, hogy e nélkül a szellemi kiképzés hasznai mindig problematikusok maradnak.

A mi tantestületünk maga elé állította mind azon hátrányokat, sőt szerencsétlenségeket, melyek a takarékoság hiányából eredni szoktak. Innen jó a különböző néposztályoknál a pazarlás, az iszákosság, dorbézolás, az adóság-csinálás, az uzsorások kezébe esés, a váltóhamisítás, bukás, börtön, megszökés és végül az öngyilkosság. Mindenütt a világon ugyan ily eredményeket szül a takarékoság hiánya, és sajnos, hogy nálunk vajmi sok másképp igen tisztességes nevű embert sorolhatnánk elő, kiknek

bölcsőjükben senki, de későbbben, látván életük módját, bárki megjósolhatta volna, hogy szerencsétlen végük lesz, ép azért, mert fiatal korukban nem szoktatta őket senki sem a takarékosághoz. És különös, hogy legyen akár örökölt, akár szerzett vagyona valakinek, mihelyt az illető nem tud takarékosan élni, ezzel is, azzal is tönkre megy előbb-utóbb. Sok szomorú példával szolgálhatnék!

Tisztelt tantestületünk ki is számította az időt, a menyinyibe neki kerülni fog a kérdéses intézmény, és kimutatta, hogy az alig vesz igénybe többet egy fél, vagy egész óránál hetenkint, tehát 22, vagy a legtöbbet véve 44 órát egy egész évben. Ily csekély áldozatot hozni a nagy horderejű ügynek, annál inkább készek, minthogy sok iskola-igazgató, tanár és tanító, mint bizot'sági tag a fővárosnál, ennek közgyűléseiben (26 szor 3—3 órát) és bizottmányi üléseiben sokkal több időt áldoz a közjóért, holott ezeken az eredmény sokszor nem oly gyümölcsös, nem oly kézzel fogható, mint az iskolai takarékpénztáraknál.

Igen tisztelt gyülekezet! Sok ellenvetésnek volt már és van még most is ez intézmény kitéve. Némely üres frázis mellett némi komoly szó is emeltetett ellene. Némelyik attól fél, hogy a takarékoság a gyermeket fukarságra fogja vezetni, hogy minél többet tehessen a takarékpénztárba, otthon sikkasztásra adja magát; hogy irigység fog támadni a gazdagabbak és szegényebbek között, vagyis azok között, kik többet és kevesebbet takaríthatnak meg, sat.

Nem akarom a tisztelt gyülekezetet fárasztani hosszas kimerítő cáfolatokkal, úgy sem fogom néhány oly dolog ismétlését kikerülhetni, mely másutt már elmondott, vagy megiratott. Csak méltóztassanak megengedni, hogy mégis néhány szót mondhassak el védelmezőleg.

Én nem félek attól, hogy a takarékoság fukarsághoz vezet. A takarékosagra tanítani, szoktatni kell; ellenben a fukarság többnyire vele születik az emberrel, ez természeti tulajdonság és végtére sokkal kisebb szerencsétlenség a fukarság, mint a pazarlás. A fukar nem viszi magával az összetakarított vagyont a más világra, itt hagyja azt földünken, hol majd megtalálja az a maga célját. A pazar, ha már jóformán elköltötte mindenét, megszorult helyzetében kényszerből lesz fukarrá; mert nem lévén többé semmije sem, nem adhat ki, ha akarna is. A ki fukarkodik haszon nélküli kiadások kimélésével, tőkét gyűjt össze, mi, ha még oly elvontan is tekintjük, úgy nemzet, mint magán-gazdasági szempontból hasznos dolognak mondható. Szolgállok ez irányban egy adomával, mely igaz is lehet, mert hasonlót magamról is mondhatnék.

Beszélik ugyan is, hogy Párisban két nő egy jótékony intézet számára adományokat gyűjtven, házról-házra mentek és beléptek a többi között egy jómodu hölgy szobájába, ki ép akkor borzasztóan szidta szobaleányát azért, mert a gyergyagyujtásnál két gyufát használt, holott egy is elég lett volna. A nők — csakhamar észrevették, hogy kinél vannak. — „Nő,“ jegyzé meg halkau az egyik, „itt jó helyre jöttünk; ily fukar aszszonytúl, a ki egy gyufáért

is oly nagy lármát csap, bizonyosan nem kapunk semmit sem." A szobaleány ugyancsak kiszidva, kiment a szóbábúl, és az adománygyűjtő nők nagy számermesen és félénken elmondták kérelmüket. Erre a hölgy kivesz szekrényéből egy ezer frankos bankjegyet és átadja a nőknek. Ezek alig hittek szemeiknek, bámulva s meglepetve néztek egymásra. A hölgy észreveszi a kéregetők zavarát s kérdi, hogy mi bajuk van, talán keveslik az adományt, vagy mi? A nők azt felelik, hogy ez őszszeg rendkívül meglepte őket, mert az előbbi jelenetből, melynek tanui valának, azt itélték, hogy egy valódi fukarnál vannak, a kitől vagy semmit sem, vagy igen keveset várhatnak. Erre a hölgy így felel: „Éppen azért adhatok önöknek ezer frankot, mert fiatal koromtól fogva taníttatván a takarékosagra, minden pazarlásnak, legyen az nagy, vagy kicsiny, esküdtt ellensége vagyok; ha nem lettem volna takarékos még a gyufákban is, akkor bizonyára nem volna anynyim, hogy önöknek ezer frankot adhassak." Látjuk tehát, hogy a józan fukarságnak is vannak jó oldalai, és azért nem kell attól félni. A sikkasztástól való félelem sem alapos; ezt elhárítani, ha csak nyálánkság végett történik is, a szülőknek feladata. Az irigység pedig a gazdagabb és szegényebb ifjak között a szóban levő intézmény behozatala előtt is létezhetik, miután például az egyiknek szebb, drágább és finomabb, a másiknak pedig csunya szabású, durva és rongyos ruhája van, vagy a gazdagabb az utcán tortlettet vesz 6 krajcáron, a szegény pedig csak 2 krajcáron burgonya-cukrot, sat. stb.

(Vége következik.)

Az igazgató-tanács nagy gyűléséből.

Kolozsvárt, október 3-n, 1875.

Elnök: főt. Nagy Péter, püsp. ur. Jelenvoltak: Benkő János, id. gr. Bethlen János, Gyarmathy Miklós, Ince Mihály, dr. Kolosvári Sándor, Lészai Ferenc, Sárkány Ferenc, Szabó Ádám, Szász Béla, Szász Gerő és Bodor Antal, titkár.

1) Tárgyaltatott a bukaresti egyházközségnek két fölterjesztése, melyekben kifejezi egyházkerületünk főhatósága alá csatlakozás iránti óhaját; kéri az egyházközség körülményei és helyzete tekintetéből egyh.-kerületi törvényeink és szabályaink alól némely kivételeket megengedni; mely részletesen is felsorolt föltételek elfogadásával, egyh.-kerületünk főhatóságát örömmel elismeri és kéri: mielőbb az egyh.-község részére egy lelkész kiküldéséről gondoskodni. Főt. püspök aa. felvilágosításul előadja, hogy a bukaresti egyh.-község egy hozzá intézett fölterjesztésben kérte, Gyárfás Albert papjelöltet lelkési minőségbe kiküldeni. Az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyása fentartásával

a) Gyárfás Albert, papjelölt egy évre kiküldetik a bukaresti egyh.-községbe s püsp. aa. megtaláltatik ez évre nevezett papjelöltnek a sakramentumok kiszolgáltatása iránti fakultálására és az iránti értesítésére, hogy ezen kün töltendő év olybá vétetik, mintha azt külföldi egyetemen töltén s ugyanazon előnyökben fog részeltetni.

b) Az egyházközség, fölterjesztésében kifejezett indokból, a püspöki vizsgálat alatti egyházakkal azonos viszonyban helyeztetik egyh.-kerületünkben.

c) Az egyh.-községi és iskolai vagyon a két pénztárnok kezelése alatt hagyatik, kötelesek levén a megállapított pénztárnoki utasítás szerint szabályszerű számadást vezetni s pénztárnoki kimutatását évenként felterjeszteni.

d) Baconi Ádám tanítóra vonatkozólag ragaszkodik ig.-tanácsunk előbbi határozataihoz.

e) Váló pereit az egyh.-község első folyamodásilag intézheti s felhivatik a házassági törvényszék megalkotására; valamint azoknak a legfőbb törvényszékhez való felküldésére.

f) Az egyh.-ker. közgyűlésen ajánlat tétetik a bukaresti lelkésznek, mint közgyűlési tagnak feljogosítására.

g) Az egyh.-községi világi elnöklet meghagyatik, azonban, a főgondnok akadályoztatása esetén a lelkész a gyűlés elnöke.

2) A nm. kultusz-miniszter ur leiratilag értesíti az ig.-tanácsot, hogy a mult évi 14,000 frt. állam-segély kiosztásáról felküldött számadás 28,976 frt. 47 kr. pénzmaradvánnyal állapított meg s 15 drb. nyugtát kiegészítés végett leküldve, tudatja, hogy a jelzett pénzmaradvány a közigazgatási költségek fedezésére 1870-től kezdve tőkésített összegből keletkezett. A beküldött nyugták kiegészítése iránt az intézkedések megtételével, az egyh.-ker. közgyűléshez felterjesztés intéztetik a 28,976 frt. 47 kr. őszszeg elszámolása kieszközlése végett, felfejtve, hogy a tőkésítés részben a kultusz-miniszter ur tudomásával történt, részben már tudomásul vétetett.

3) Pénztárnok beadja az egyh.-kerületi közpénztárba tartozó kamathátralékos adatok kimutatását, mely szerint 15 adós őszszesen 5256 frt. 76 kr. kamattal hátralékos. Az adósok egy részével szemben a követelés felmondásával, a tőke és kamat felvételével ügyvéd aa. megbizatik; az egy évnél nem régebbi időről kamathátralékos adósok pénztárnok aa. útján felszólíttatnak tartozósaiknakj ez év végéig leendő befizetésére, ellenben a tőke felmondottnak tekintetik.

4) A kalota-szt.-király-zentelki népnevelési tekintetben egyesült egyh.-községek felekezeti iskolájuk megszüntetése és iskola helyiségüknek 3 évre díjtalanul a felállítandó állami iskola részére átbocsátása megengedésével, a felterjesztett szerződvény némi módosítással megerősítettik.

5) Az al-pestesi egyh.-község; fiu iskolája megszüntetése és iskola-telkének a rajta lévő épületekkel állami-iskolai célra átbocsátása megengedésével, a felterjesztett szerződvény megerősítettik oly utasítással, hogy az állam által fizetendő évi 15' frt. bér részben leány-iskolai telek és épület megszerzésére tőkésítették.

6) Szini János esp. felterjeszti az egyh.-megyei vizsgáló bizottság által Márkosfalván felvett jegyzőkönyv kivonatát, mely szerint az egyházmegyei előjáróság tudta és beleegyezése nélkül a márkosfalvi egyh.-község fiu iskolai tauterme átengedésével s az egyházközségi kántor-tani-

tó tanítása alatt községi iskola állítottatott fel s a tanfelügyelőség a tanító részére évi 300 frt. fizetést eszközölt ki. Az egyh.-község intézkedése, mely mellett fű iskolai tanhelyiségét községi iskolai használatra átbocsátotta: megsemmisítették; esp. aa. utasítatik a tanhelyiség azonnal való visszavételére s ha a kántor-tanító a felekezeti fű-iskolába, utasításához alkalmazkodva, tanítani vonakodnék: azonnal elmozdítása iránt intézkedjék. A csik-, udvarhelyi, és háromszéki tanfelügyelőségnek azon ismételt szabály ellenes eljárása ellen, hogy az egyházi vagyon átvételével az egyh.-főhatóság értesítése nélkül községi iskolát állított fel, habár ily eljárás miatt a n. m. kultusz-miniszter ur által

rendre utasítottatott: a n. m. kultusz-miniszter urhoz felterjesztés intéztetik.

7) A torboszlói egyh.-község a f. évi egyh.-ker. közgyűlés 127 jk. sz. alatt kelt határozata folytán megejtett egyh.-megyei becslés alapján, mint anya-egyház másodosztályu papi állomással rendezeresítettik.

8) A fogarasi egyházközség kántor- és elemi tanítói 60 frt. fizetés felemeléssel módosított díjlevelei: megerősítetnek.

— Előadatott ezen kívül még 14 ügydarab.

B—r A—l.

TÁRCA.

Fel-Vinc, szeptember 29, 1875.

Ha az egyházi élet mezején felmerült csekélyebb jelentőségű mozzanatokról is szeretjük tudomást venni: nem hiszem, hogy e lap olvasói kiváló érdekeltség nélkül olvasák bár egyszerű leírását azon szép és ritka ünnepélynek, melynek mai napon a felvinci egyház színhelye vala.

Nt. Basa Mihály, n.-enyedi egyh.-m. esperes és az erdélyi egyházkerület közügyigazgatója e hónap 22-én töltötte be papi hivataloskodása 50-dik évét. E nem minden napi esemény alkalmából a n.-enyedi egyházmegye öröm-ünnepet ült. Ünnepet, mely bár aránylag kis körben, s minden hiu tüntetés nélkül, protestáns egyszerűséggel folyt le, magasztos, lélekemelő vala. Nem hatalmi parancs szó, nem pártfegyelem, de a szívből önkint folyó tisztelet, hála és szeretet hozta össze az ünneplőket. S ha az ünnepeletnek szerénysége megengedte volna, hogy az ünnepély napja az egyházmegye határain kívül is közhírré tétessék: bizonyára az egész erdélyi anyaszentegyház képviselve lett volna ezen. *) Mert kérdem: van-e kerületünkben egyházi hivatalnok, sőt valamire való hitsorsosunk, ki nt. Basa Mihályt ne ismerné, s ha igen, ne tisztelné és ne szeretné?

Igy is szép számu tisztelgő sereg gyűlt össze. Jelen volt nt. Elekes Károly egyházkerületi közfőjegyző, a n.-enyedi főtanoda tanárai közül többben, az egyházmegye csaknem minden papja, számos világi képviselő, a helybeli rom.

*) Mi örömmel vettünk volna részt; s mert ez nem történetelt meg: őszinte szerencse kívánatunkat küldjük ezennel a méltán közszeretetlen álló egyházi férfit, derék hivatalnok és becsületes emberhez z Szerk.

kath. plébános, Felvinc város és vidékének értelmisége, a felvinci ref. egyház minden rendű és kora tagjai.

Fél tíz órakor megkondult a harang. Ugyan ekkor küldött-ség ment a nagytiszteletű férfit után, ki vejénél, t. Bálint József városi főjegyző urnál volt szállva, s meghívta a templomba. A templom előtt és a cinterem ajtón kívül várakozó tisztelgők sorai közt vonult be az ünnepelet férfit a templomba, miután elébb a cinterem-ajtóban helybeli rom. kath. plébános nt. Szabó János üdvözlő szavaira felelt. A templomban a szószék virágkoszorúkkal és füzérekkel dúsan és izletesen fel volt ékesítve; a cinterem bejárata fölött szintén virágokból e fölrítat pompázott: „Lég y üdvözölve 50 éves szolgálja az urnaki“ Mind ezen virágok — bár az ősznek termékei — oly viritók és üdék voltak, mintha csak azon meg nem tört lelki s testi erőt jelképeznék, melylyel az ünnepelet férfit hajlott korában dicsekedhetik.

A tágas templom tömve volt.

Az isteni tisztelet egy invokáció és „jővel szent lélek ur isten!“ élénklésével vette kezdetét. Ez után a szószékbe fölment nt. Hegedüs János theol. tanár. Tartalmas beszédben előadta az ünnepély célját, nagy jelentőségét, az ur ez 50 éves szolgájának nemes jellemét, kiváló érdemeit. Végül kenetteljes imában hálaadással s könyörgéssel fordult az örökkévaló, gondviselő jó istenhez, az áldások osztogatójához.

Ekkor egy Felvinc műveltebb ifjaiból és hölgyeiből alakult énekkar énekelte „isten! áldd meg a magyart!“ Makkai Márton helybeli kántor vezetése mellett orgona-kísérettel.

A jól öszhangzó szép ének elzengése után, t. Hegedüs Lajos egyh.m. jegyző a templom piacára kiállván, üdvözölte a tisztelt férfit az egyházmegyei papság nevében, igazán szívből jövő, őszinte, meleg szavakkal. A hálás fű köszöntése volt az a jó atyához, kinek fiai, unokái lehetnénk, kinek hivatalba lépését alig előzi meg közülünk egy-kettőnek születésnapja, de a kit nem csak a magas kor, nem az esp. tekintély fényköre, hanem a sokszor tapasztalt változhatlan jó indulat tett mindnyájunk előtt kedvessé.

Erről következőt ismét egy öszszhangzatos gyönyörű ima-dal az előbb említett énekkar által orgona-kisérettel mel-

lett művészileg előadva; mint méltó előzménye az ünnepély fénypontjának. Az ünnepelt férfin ugyanis felmenvén a szószékbe, érdekes bevezetés után elbeszélte élettörténetét, 50 éves pályáján átélte küzelmeit, szenvedéseit, oly szivreható módon, hogy sok szemekbe gyűltek az elérzékenyülés könnycseppei, sőt magának az ünnepeltnek is olykor a megbatottság miatt csaknem elakadtak szavai. Nem csoda! Hisz, e magasztos pillanatban lelkére tolt az egész mult, a 76 éves élet és az 50 éves pálya öszszes emlékei!

Azoknak gazdag kincstárát nem próbálom kimeríteni. Csak annyit hozok elő röviden, hogy az ünnepelt született Háromszéken, Egerpatakon 1799-ben, tanulását kezdte Sz.-Udvarhelyt, a felsőbb tudományokat hallgatta N.-Enyeden. Papi-pályáját 1825-ben kezdte meg Kézdi-Vásárhelytől, rövid ottlét után Uzonban folytatta, honnan 3 év múlva Fel-Vinc-re jött a híres Nagy György helyébe és itt 15 évig volt a gyülekezet lelki atyja. Ezután N.-Enyeden építette isten országát mind addig, míg a forradalom árja onnan menekülni, nem kényszeríté. 1849 óta Harasztoson folytatja áldásos működését. Ámde, nagyobb volt az ő vilárossága, mint sem csak azon egyszerű gyülekezetnek világositson. Csaknem 20 éve ül egyházmegyénk esp. székében, néhány év óta egyházkerületünk közügyigazgatója. Hogy működik e tágasabb munkatérreken: majd elmondja a történet, mikor napja leáldozik. Vajha, későre áldoznék le!

Beszéde végével buzgó imában adott hálát istennek iránta mutatott jóságáért, kiváló kegyelmeért, s kért áldást menyinyből a koronás királyra, édes hazánkra, egyházunkra, ennek őrállóira, lelkészeire, az iskolákra, tanítókra, sat.

Az ünnepélyt bezárta a szózat pár versének orgonakiséret melletti eléneklése.

Az ünnepély kezdetét, végét, mint szintén az egyes szónokok fellépését 3—3 taracklövés jelezte.

A templomból kijöven, az ünnepelt férfit a paplakban üdvözölte válogatott szavakban m. Felszei Sámuel Aranyosszék, t. Zudor Károly az egyhm. világi képviselő, t. Magyarai Éfrain polgármester Fel-Vinc város nevében.

Legérdekesebb volt azonban a fel-vinci egyház részéről való üdvözlet, melyet t. Magyarai Pál az udvaron mondott el nagyszámu egyháztagoktól környezve, az ünnepelt férfit pedig az erkélyről hallgatott és vizonzott. Hiszen, ez az egyház volt, a melyhez őt nem csak 15 éves papi működés emléke köti, hanem a melyet néhány lelkes egyháztagnak segítségével ő emelt ki romjaiból, a melyet sokszor tetteleg segítette, a mely mindig kiváló szeretetének és figyelmének tárgya, a melynek tometőjében — mint most is mondá — kívánja fejét örök nyugalomra hajtani.

Nem csoda, ha ily körülmények felemlgetése a sziveket érintetlenül, a szemeket szárazon nem hagyta.

Utoljára — magyar szokás szerint — nagy lakoma következett, melyet az ünnepelt férfinak veje, t. Bálint József városi főjegyző ur és az ő kedves neje pazar bőkezűséggel rendeztek saját uri lakuk három szobájában. A házi ur és urnő szives vendég-szeretén kívül lelkes pohárköszöntők is fűszerezték a lakomát. Nt. Basa Mihály felköszöntötte a fel-

séges királyt és családját. Mindjárt ő reá üritett pohara főtiszt. Szabó János, plébános, és nt. Elekes Károly, nem különben gr. Mikó Imre ő nmltga megbizásából és nevében Toth Mózes helybeli lelkész. Ezután p...rat emeltek t. Magyarai Pál szeretve tisztelt püspökünkért, nt. Hegedüs János gr. Mikó Imre őnmgáért, Hegedüs Lajos nt. Elekes Károlyért. Meg kell említenem még, hogy Egerpatakáról és Sz.-Udvarhelyről üdvözölő táviratok érkeztek, melyeket nt. Hegedüs Lajos a pohárköszöntések rendőn felmútatott.

Az ünnepély bevégződött. A szép szavak elhangzottak.

Eltávoztunk a vendég-szerető háztól. De szivünk állandóan óhajtja, hogy nt. Basa Mihály urat, családját, egyházát, egyházmegyéjét és egész egyházkerületünk javára, díszére, örömére a jó isten sokáig éltesse!

Sándor János,
ref. pap.

Miféle nevelés ér legtöbbet?

(Folytatás.)

Ha most, a félig-meddig elvont, félig-meddig tárgyastudománynak tömeg-erőről szóló részéről, a tömeccs-erőkről szóló részére megyünk által: itt ismét széles tere nyílik a tudomány alkalmazásának. A tudomány ezen ágának köszönhetjük — természetesen a másikkal kapcsolatban — a millió munkás feladatát elvégző gőz-gépet. A természettannak melegről szóló része a fűtőszert meggazdálkodását tette többféle ipar-vállalatainknál lehetségessé; így megtanított a meleg légt befűjtatása által olvasztó kemencéink termelő képességének növelésére, bányáknak szellőztetésére, robbanásoknak biztosító lámpák használata folytán kikerülésére, s a melegmérő alkalmazása által végtelen sokféle eljárás szabályozására. A fénytani rész alkalmazása következtében öregek s közelre látók mintegy új szemet nyernek; a mikroszkop nyavalyák s hamisítások felfedezését, a javított világítótorony hajótörések elkerülését teszi lehetővé. A villamosság s delezesség körül tett buvárlatok számtalan élet s felbecsülhetetlen vagyon megmentését eszközlék a delezetű felfedezésé-álat; a villam-nyomó gép hányféle művészeti-ágban nem működik közre; a táviró pedig oly közegül bizonyult be, a mely jövendőre kereskedelmünk s politikai közlekedésünk közvetítésére lesz hivatva. Házunk bel berendezésénél, kényelmünkre, s gyönyörűségünkre szolgál minden eszközeink, konyha szereinktől kezdve, látogató-szobánk asztalán levő stereoskopunkig, az előrehaladt természettan alkalmazása folytán jött létre.

A vegytan még többféle alkalmazható. A fehérítő, a festő, a kartonfestő működésének sikere attól függ: vajjon a vegytani törvények szerint jártak-e el, vagy pedig nem? Ólom-, ezüst-, réz-, cink-, vas-olvasztás mind vegyismeretekkel jár. A cukorfinomítás, gázgyártás, szappanfőzés, puska-por-készítés, mind részben vegy-műveletek, mint szintén a porcellán- s üveg-gyártás is. A pálinka-főzés haszna, vagy kára azon vegytani kérdésen fordul meg: vajjon a törköly ecetességig forrott-e meg, vagy csak az alkohol tartalom kiválás pontjáig haladt elő; a kiterjedt üzlettel bíró serfőző-

nem veszt vele, ha rendes vegyész szegődtet telepére. Sőt napjainkban még a földmívelést sem űzhetni haszonnal, hasonló vezérlés nélkül. A trágya- s talaj-elemzés; ezeknek kölcsönös egymáshoz alkalmazása; a gypsznek, vagy más anyagnak ammoniák kötő szerű felhasználása; az ősvilági állat-trágyának kiaknázása; a mesterséges trágya-készítés mind oly vegytan által nyújtott adomány, melylyel a földmívelőnek meg kell ismerkednie. Tekintsük a gyufa-gyártást, ruha-fertőtlenítést, fényképészetet, a kelesztés nélkül készült kenyeret, vagy a ganajból kivont illatszereket: azt kell tapasztalnunk, hogy a vegyész minden iparunkkal érintkezik; ennél fogva, mindenkinek tudnia kellene hozzá, a ki csak valamennyire is iparral foglalkozik.

A tárgyas tudományok közül kezdjük mindjárt a csilágázzattal. Ebből nőtt ki azon mesterséges hajózat, mely az óriás külkereskedelem lehetővé tétele által nemzetünk nagy részét eltáplálja, s nemcsak a szükségesekkel, de fényűzési cikkekkel is ellát mindnyájunkat.

A földtan szintén oly tudomány, mely az ipar sikerére nagyon befolyhat. Ma, midőn a vasérc a gazdagság fő forrásául lett elismerve, midőn mindig nagyobb fontosságúvá nővi ki magát azon kérdés: meddig tarthat be szén-készletünk, midőn bányász akadémiákat s földtani felügyelő hivatalokat szervezünk: alig szükség, hosszasan bizonyítgatnunk azon igazságot: mennyire fontos anyagi jóllétünk szempontjából a föld kérgének tanulmányozása.

Hát még az élettan: vajjon ezen tudomány nincs-e szintén szoros összeköttetésben közvetett önfentartásunkra tartozó működéseinkkel? A mit közönségesen iparnak neveznek, azzal nincs annyira, az igaz. összekötve. Ie a leglényegesebb ipar: az élelmi szerek előállításától elváthatatlan. Mivel a földmívelés a növényi s állati élet tüneteihez tartozik szabni eljárási szabályait: a földmívelés észszerű alapja ezen tudományokon kívül más nem lehet. Még mielőtt az élettan mint tudomány ki lett volna dolgozva: többféle élettani igazságot állapítottak meg tapasztalatilag s követtek is a földmívelők; teszem ezt: milyen trágyát kíván e, vagy ama plánta, ezen növény után ama másik nem díszlik; a ló táptartalomban szegény eledelen munka-képességéből veszit; a juh, vagy barom ily vagy amoly betegségét mi okozza. Ezen, s a növényekkel és barmokkal való bánás közben tapasztalatilag szerzett hasonfajta közönséges ismeret képezi a földmívelő szeszé életlani ténykészletét, melynek nagyságától függ főként szerencséje. S ha ezen hiányos, biztos tudást nélkülöző, elemi élettani tények is oly lényeges segítséget nyújthatnak: ítélje meg bárki, mily becsesek fognak lenni, ha bizonyos, határozott s kimerítő tudományná szélesbülnek. Ha tetszik, megmutathatjuk, mily hasznos az észszerű élettan a földmívelőre nézve. A baromhizlálást ma ezen elv nyomán intézik: az állati meleg előállítására bizonyos anyag felhasználás kívántatik meg, ennél fogva, a ki a meleg elvesztegetését megakadályozza, az eledelt takarít meg; tehát, hogy kevesebb eledelen hizzanak a barmok, meleg helyen tartatnak. Hasonlót fedeztek fel az eledel különféleségét illetőle g. Az élettanárók kísérletei nem csak az életmód vál-

toztatásának hasznos voltárul győződtek meg, hanem arról is, mikint az emésztés könnyebbé válik, ha minden eledel többféle alkatrészekből van összekeverve. Az élettannak köszöni a földmívelés azon fölfedezést is, hogy a „kerge-ségnek“ nevezett nyavalyát, melyben az előtt évente ezereken-kint hulltak a jubok, valami belféreg okozza, mely mihelyest a koponyának azon meglágyult részén, mely az állatka helyét jelöli, kivétetik, a juh rendesen felgyógyul.

Még egy oly tudományt kell felemlitenünk, mely az ipar sikerét közvetlen előmozdítani hivatott, s ez a társadalomtan. Azon egyének, kik naponkint a pénz-piac állását, az ár-keletet nézik a lapokban; kik azt űzik-fűzik, milyen termés lesz valószínűleg búzában, gyapotban, cukorban, gyapjúban, selyemben; mérlegelik a háború eshetőségét, s ezen tények nyomán intézik kereskedelmi vállalataikat: a társadalmi tudományt tanulmányozzák; és mint aféle köztapasztalatra építő tanulók meglehet sokat csetlenek-botlanak, azonban mégis a szerint nyerik el a jutalmat, vagy buknek: a mint helyes, vagy helytelen volt következtetésök. Nemcsak a gyárosnak és nagykereskedőnek kell üzletét a kereslet s kínálat kiszámítása alapján intézni, a mi viszont a társadalmi tények oly tengernyi szövedékét, s azoknak, habár nem is nyíltan, mind meg anynyi általános szabályát tételezi fel, hanem még a kiskereskedőnek is; mert az ő boldogulása is attól függ: vajjon helyesen ítélte-e meg, milyenek lesznek jövődre az árak a nagyban történő eladásoknál, s mily mérvű lesz a fogyasztás. Bizonyára, a ki valamely társadalom bonyolodott kereskedelmi miveleteiben részt vesz, annak fő-fő élet-éideke, hogy ezen műveletek lefolyási törvényeit megismerje.

E szerint, a kényelmi cikkek termelésével, adásvevésével, vagy szétosztásával foglalkozóknak: a természet-tudományok valamelyik ágában okvetlen jártasoknak kellene lonniök. Az ipar bármely ágát mivelje valaki, akár közvetve, akár közvetlenül, (s mily kevés ember képez e szabály alól kivételt), annak okvetetlen a tárgyak mennyiség-tani, természet-tani, vegytani tulajdonságaival kell foglalkoznia, sőt jó kellvén, az élettant sem mellőzheti, a társadalomtanra pedig okvetlen szüksége van. Boldogul-e, vagy nem azon közvetett önfentartás eszközésében, melyet becsületes élet-módszerzésnek tart a világ: nagyobbára ezen tudományok egy-kettejében való jártasságától függ; legyen bár e tudománya észszerű, vagy pusztán tapasztalati. Mert, a mit mi üzlettanulásként nevezünk, sajátképen nem egyéb, mint azon üzletben rejülő tudománynak, — habár nem nevezetnék is annak — elsajátítása. Ennél fogva, a tudományos képzettség nem csak azon okból nagyon fontos, mert mind erre előkészít, hanem azért is, mert az észszerű tudomány végtelenül fölötte áll a pusztán tapasztalatilag szerzettnek. Továbbá, nem csak azért van tudományos képzettségre szüksége minden gyártással s kereskedelemmel foglalkozónak, hogy a saját szakmájában előforduló dolgok hogyanját s miértjét értse; hanem sokszor nagy fontosságú rá nézve, ha sok egyéb foglalkozás hogyan s miértjét is érti. A részvény-vállalatok ezen századában, a földmívelőt kivéve, csaknem minden em-

'ber érdekelve van, mint tőke-pénzes saját foglalkozásán kívül egyébben is: s nyeresége, vagy vesztesége gyakran épen attól függ, vajjon járatos-e azon vállalatokra vonatkozó tudományokban, a melyekben részvényesként szerepel. Hány részvényes nem jutott) koldusbotra valamely köszönbánya méjjesztés alkalmával, csak azért, mert nem tudta, hogy az ös-vereshomokkőben lelhető bizonyos áradék annak jele, hogy azon alól köszén többé nem található. Számos kísérlet tételtt oly vilany-delej-gép szerkesztésére, mely a gőz nélkülözhetővé tételére lett volna hivatva; azonban, ha a póntz szolgáltatók ismerősek az erőik egymásba átváltozásának, s így csak felcserélődésének általános törvényével, alig zavarják vala meg pénztáruk mérlegét. Hányan nem szedetnek rá naponkint oly találmányoknak pénzzel való segélyezésével, a melyek kivihetlenségét a tudományban még merő ujonc is bebizonyíthatná. Alig van oly helység, mely ne tudna valamely kivihetetlen vállalatra fecsérelt vagyonról szólni.

Ha a tudományban járatlanokat már korunkban is nagy veszteség fenyegeti, az utánunk következő nemzedék még jobban megadja tudatlanságának árát. A termelési ágak minél inkább tudományos alapra helyezkednek, s a növekvő verseny miatt alig is tehetnek mást; s minél inkább szaporodnak a részvény-vállalatok, pedig kétségkívül fognak szaporodni, annál szükségesebbé váland mindenkire nézve a tudomány.

A mit iskolai tanfolyamunk majdnem teljesen mellőz: élethivatásunk miatt, egyenesen arra volna szükségünk. Iparunk elveszhetne, ha csak nevelésünk befejezte után nem szereznénk meg valahogy a szükséges ismereteket. S ezen évszázadonkint gyűjtött s magán buzgalom által terjesztett ismeretek híján, alig létezett volna valaha ipar. Ha csak oly tanításban részesültünk volna, mint a melyet az iskola nyújt, Anglia maig is csak azon fokon állana, melyen a hűbér-rendszert idejében állt. A tünemények törvényeinek azon növekvő ismerete, mely századról-századra képesebbé tett bennünket a természetnek szükségünk kielégítése végett megkivántató leigázására: alig köszönhető az ifjúság nevelésére kiszabott eszközök felhasználásának, holott ép ez ismeret nyújt mai nap oly kényelmi cikkeket, a melyeket századokkal ez előtt királyok sem bírtak volna megszerezni maguknak. Azon életbe vágó ismeret, mely által azzá lett nemzetünk, a mi napjainkban, s a mely ma már létalapunk, csak imitt-amott szedegettük fel: míg a valóban tanításra rendelt közegek holt formulák elsorolásánál alig foglalkoztak egyébbel.

Ezzel az emberi foglalkozás azon harmadik nagy osztályára térünk át, a melyre egyáltalán semmi előkészületben nem részesültünk. Ha valami különös esély következtében semmi egyéb nem szállna át rólunk a késő utókorra, mint egy halom iskolai kézikönyv, vagy közvizsgálati tárgysorozat: képzelhetjük, mint meg lenne velök a jövő tudos régésze akadva, nem találván semmi nyomát annak, hogy a tanulók egykor szülőkké is leendettek. „Aligha nem szerzetbeli barátjaik tananyagja volt ez,“ bizonyára ezt képzelné. „Sok mindenre gondosan elkészülhettek, a mint látom; kiváltképen pedig kiholt, vagy velök egykorú népek irodalmá-

nak olvasására (a miből az tetszik ki, hogy saját nyelvükön édes kevés lehetett írva olvasásra érdemes) azonban, a gyermek nevelés mikintjének nem találók köztök semmi nyomára. Azt a képtelenséget tán csak nem követték el, hogy ezen legnagyobb felelősséggel járó dologra egyáltalán semmit sem készültek légyen. Bizonyára tehát valamelyik barátrendjök tananyagjából maradt ez ránk.“

(Folyt. következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= A debreceni prot. lapnak megvan az a fényes (1) oldala, hogy időnkint „egyházi lant“ rovat alatt egyházi énekeket közöl különböző szerzőktől. Nem ereszkedhetünk e szárny-próbálgatások bírálásába annál kevésbé, mert a mi meggyőződésünk szerint imát és himnuszot írni, a legnehezebb dolog a világon, melyhez nem elég az isten szent nevének emlegetése és a szem-forgatás. Ezért van, hogy a világ-irodalomban a költészetnek éppen ez a válfaja a legritkébb, holott nem oly könnyű dolog a Dávid nyomdokai-ba lépni. Hanem elég erről. Most csak azért említettünk ennyit, hogy fölemlítsük azt a kuriosumot, hogy a szerkesztő majd mindenik alá tesz egy ily formán hangzó bombasztikus aszterust: „szelid hatalommal lövelli e szép darab az áhitatot az olvasó lelkébe;“ „kellemes lejtésű darab,“ sat. Tehát „darab“ számra mérik a vallásos poezist. Igaza van Balog Ferencnek: nem is egyebek azok — daraboknál, mert nagyon — darabosak. Gyöngye szójáték, de igaz.

= Beküldetett „Zsebnaptár“ néptanítók számára szerkesztette György Aladár. A gondosan szerkesztett és csinosan kiállított naptárt, mely a nevelésügyre vonatkozó törvényeket sat. magában foglalja, ajánljuk az illetők figyelmébe.

= Az orsovai mindkét hitvallás evangélikus egyházak tanácsának felhívása meleg fogadtatásra talált Bécsben az evangélikusok főkonsistoriumnál. Dr. Szeberényi Gusztáv szuperintendens révén ugyanis azzal a kedves hírrel lepte meg orsovai hitfeleinket a nevezett konzistorium, hogy ügyöket az Atzendorfer féle alapítványból három évre 100—100 forinttal gyámolitanája.

= Nyilvános köszönet. Városunk nagyérdemű orsz. képviselője Korizmic László ő mltsga, ev. ref. egyh. községünkkel szemben is bebizonyítá, hogy jelszava: „tettben az élet“ nem pusztá szó. A mellett, hogy az 1871. évben egy új orgona költségeire 500 frtot ajándékozott, a mult 1874. évben a papilak kijavításához 300 frtnyi, a f. évben pedig alólirottak, mult évi október 27-én Pesten tett nagylelkű ígérete folytán hat százados templomunk s veszélyesen meghasodozott tornyának kijavítási költségeihez 1570 frtnyi kegy-adománnyal járult, bár nem felekezettünk tagja. Midőn egyházunk nem mulaszthatja el e napjainkban s hitfeleink részéről is oly ritka adományokat nyilvánosságra hozni: kedves kötelességének ismeri, azokért háliját és köszönetét a saját testén is kifejezni. Isten óvja, tartsa meg az ily tettekben nyilvánuló életét! A vizaknai ev. ref. egyház keblitanácsának nevében. Vizaknán, október 5-én, 1875. Sylveszter Domokos, ref. pap.

= Egy kis tanügyi statisztika. Tizezer lakásra Németországban 1520, Nagybrittaniában 1400, Franciaországban 1160, Belgiumban 1140, az osztrák-magyar monárkhiában 830, Oroszországban 150 elemi tanuló esik.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betüivel Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, OKTÓBER 14, 1875.

240—41. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztési iroda** — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Egy hegedésnek indult seb!

(Folytatása és vége.)

Bármily mértékben óhajtsuk is a viszonylagos önállóság bizonyos formáját a bukaresti egyház részére: a sajátos körülmények és viszonyok méltatása még sem terjedhet odáig, hogy ez által egészen ellentétes elveket engedjünk Bukarest egyházi életében érvényesülni, mint a minők saját egyházi szervezetünk alapjait alkotják.

E sorba tartozónak tekintjük mi azt az óhajt, mely szerint a bukarestiek papjukat egyáltalán nem kívánják állandóan megválasztani, hanem három-három évre „fölfogadott“ szegődményest akarnak belőle csinálni. Tagadhatatlan, hogy e térer szomorú tapasztalatok szerzésére volt alkalmuk s ez okon, hogy jövőre óvatosak kívánnak lenni, azon senki sem csodálkozhatik. De ez óvatosság nem terjedhet odáig, hogy a tisztos lelkészi hivatal betöltője egy béres cseléd színvonaláig sűjdedjen s tekintete ne csüngessen állandólag nagy feladata teendőin, hanem minden lépésénél, elhatározásánál a fatalis harmadik év lebegjen szeméi előtt s az életfentartás, a jövő gondja zsidbaszsa meg minden munkálkodását. Az erkölcsi hatás is, mely nélkül a lelkész egy festett képnél nem több, úgy szólván, semmire devalválódnék a lelkész-marasztás intézményének rendszeresítésével, midőn a szó teljes értelmében restauracionális korteskedésre nyílnék, meg-megújulva, alkalom és kényszerűség; szóval, az a méltóság semmisítettnek meg, melyet mi protestánsok az egyenlők közötti elsőnek tulajdonítani szeretünk.

Nem is gondolnók tehát, hogy maguk a bukarestiek is be ne látnák — és pedig saját egyházi életük való érdekében — hogy midőn a múlt keserű tapasztalatai ellenében orvosságot keresnek, a kellő és eszélyes mértéken túllépnek s éppen annak vágják útját, a mi tulajdonképeni céljuk: annak, hogy derék,

állásához és hozzájuk méltó lelkészt nyerjenek, mert ily megalázó feltételeket, az örökös függést s az elbocsáttatás állandósított esélyét önértetes ember el nem fogadhatja s így folyton gyöngé és oly lelkészszel kellene nyomorogniok, ki már mindenünnen kikapott s kinek más menedéke immár nincs, mint hogy bár három évre fedél alá vonhassa magát.

Ez elmélkedés azonban nem azt teszi, hogy tehát Bukarest is teljesen a mi papválasztási szabályaink kalapja alá vonandó; nem, mivel lehetetlen el nem ismernünk, hogy ott a sajátos viszonyok s ehhez képest a sajátos intézkedések szüksége csakugyan megvan.

Már csak a nagy távolság, mely a pályázni szándékozókot ez egyháztól elválasztja; az utazási költségek tetemesebb mértéke, mely a mi lelkészeink elől még az oda utazás lehetőségét is elvágja — legkivált a bizonytalanra: mindez szintugy indikálja, hogy Bukarestre nézve a rendszeres pályázati szabályok alól kivételt tegyünk; illetőleg, hogy a lelkészi állomás megüresedése esetén az itteni viszonyokkal teljesen ismerős püspök — az igazgató tanácscsal egyetértőleg — ajánljon, illetőleg, küldjön számukra lelkészt.

A papválasztási jogtól azonban egy egyházközséget sem lehetvén, még beleegyezésével is, megfosztani: a püspök és igazgató-tanács által kiküldött egyén nem volna rendes, megválasztott lelkészül tekinthető, hanem az egyháznak pár évi alkalmat kellene nyújtani, mely idő alatt az egyházközségnek módjában állana a kiküldöttel való teljes megismerkedés, úgy, hogy e pár évi haladék után aztán meg lehetne a szabályszerű papválasztást ejteni s így az ügyet a törvényszerű kerékvágásba téríteni vissza. Az így törvényesen megválasztott lelkész aztán ép oly biztos állomásban érezné magát, mint itthoni papjaink, kiket csak kanonikus hibák esetén s rendszeres törvényszéki eljárás nyomán lehet állásuktól

megfosztani s e biztonság, azt hisszük, nem kevésbé válnék előnyére az egyháznak, mint magának az illető lelkésznek. *)

Tehát, e ponton is teljes egyetértés volna elérhető az erdélyi ref. egyházkerület és a kebelébe fogadott bukaresti egyházközség között s ama védelem, melyet ez amannak részéről nyerhetne; az erkölcsi közösség, mely jó gyümölcseit bizonyynyal rövid időn megteremné: ép úgy emelné a bukaresti egyház tekintélyét és jólétét, mint a kötelesség-teljesítés tadata megnyugtató érzetre keltené egyházkerületünket, hogy az egyetemes magyar egyház által megbizottaknak hív pásztorává lön.

De, ha egyházkerületünk, nézetünk szerint is, helyesen cselekszik, ha e tekintetben a helyzet követelményeit teljesen méltányolja: nem tartanók eszélyesnek, sőt szabadosnak, ha a minden áron való jó egyetértés kedvéért oly kivételeket tenne akár Bukarest, akár valamely más egyház részére, melyek magát az egyház alkotmányát támadnák még; és már éppen ily kivételnek tartanók, ha a bukaresti egyház kebelébe magát befészkelte ama bizonyos egyént, ki egykor, mint egyházkerületünk lelkésze, ez állásától rendes kereset és törvényszéki eljárás nyomán végkép megfosztatott, ha mondom, ama bizonyos egyént bárminő egyházi szolgálat tételére fölszabadítaná. Ha más, itt nem részletezhető, körülmények fön nem is forognának, már maga az egyház törvénykezési rendszere is lehetlenné teszi e kivétel megengedését. A két ítéleti forum szabályszerű eljárását nálunk nem követheti a harmadik: megsemmisítési, avagy kegyelmezési forum intékedése, azon egyszerű oknál fogva, mert ilyen harmadik forumunk nincs. Az igazságszolgáltatási eljárást, továbbá, sem meg nem akaszthatja, sem meg nem semmisítheti akár az igazgatótanács, mint közigazgatási testület; akár az egyházkerületi közgyűlés, mely alaptörvényünkknél fogva legfőbb intéző és törvényhozó, de határozottan nem ítéltő forum. Ha tehát a legteljesebb mértékben meg volna — a mint, hogy nincs — meggyőződve az egész egyházkerület a felől, hogy itt egy ártatlan fölött

*) Az igazg.-tanács ez uttal ugyan célszerűbbnek tartá e kérdés végleges megoldásának elodázását s ez idő szerint csupán egy évre küld ki egy, illetékes nyilatkozat szerint, megbizható egyént a lelkészi teendők végzésére; de azt hisszük, a végleges határozat idején alig fog más expediensthez folyamodni, mint a fönnebb vázolthoz.

mondatot ki a morális halál-ítélet, avagy, hogy a teljes megjavulás következett be: még akkor is lehetetlen volna — mai egyház-alkotmányunk megsértése nélkül — eleget tenni a bukaresti egyház ez egyénre vonatkozó óhajának. Alkotmányát pedig egy testület s anynyival inkább egy morális testület meg nem támadhatja, lábbal nem tapodhatja, ha csak saját morális létét megsemmisíteni nem akarja s ezt nem akarhatja.

E tekintetben tehát nem csak a mindig megváltoztatható törvények állják útját az óhaj teljesítésének, hanem maga az egyház-alkotmány, mely ugyan szintén megváltoztatható a törvényes formák szem. előtt tartásával, de e megváltoztatásra az egyházkerület, ez egyetlen incidens alkalmából s ez éppen nem indokolható szempontból, aligha lesz hajlandó, sőt, ha hajlandó lenne is, ez oly apparatussal járna, anynyi időbe telnék, hogy maga az illető aligha hasznát látná, kivált miután addig minden esetre a fenálló alkotmány parancsolta eljárás alá kell vettetnie.

Mint látjuk tehát, a bukarestiek óhajainak legnagyobb része — legalább bizonyos mértékben — teljesíthető, s a mi az igazgató-tanács hatáskörébe esett, már teljesített is, illetőleg biztos kilátás nyújtott arra nézve, hogy a közgyűlés elé oly javaslatok terjesztetnek, melyek elfogadásával ez óhajok megvalósulnak. Voltaképen egyetlen pont az, melyet sem az igazgató-tanács nem teljesíthetett, sem a közgyűlés — ennek javaslata alapján — nem teljesíthet. E részben tehát nem a szándék és akarat, hanem a lehetetlenség állja útunkat.

A bukaresti egyház tehát meggyőződhetett, hogy az erdélyi ref. egyházkerület igazgató-tanácsa kész szívvvel fogadja az anya kebelére visszatérő leányt. Hogy tudatában ama méltóságos feladatnak és kötelességnek, melylyel a magyar egyetemes ref. egyház bizta meg, mindent el kíván követni a multak kellemetlen emlékeinek elfedezésére s a keresztyéni élet közösségének újon megindítására, hogy édes testvérül ismerhesse ujólag a haza földétől távol szakadt hivek egyetemét; a hivekét, kiket már nem a közvetlen egyesség, nem a haza völgyei és térei, nem a közös sors, jó és balszerencse, hanem csak a nemzetiség emléke fűz magok között egytív s az elvesztett hazához már csak amaz egyetlen kapocs csatol, mely által a közös anyaszentegyházban és a Jézus Krisztusban egyes vagyunk, mind életünkben, mind halálunkban!

Most tehát a bukaresti egyházon van a komoly megfontolás és elhatározás sora. Ők, ha birnak higadtan gondolkozni, jól tudhatják s érezhetik, hogy ez az egyetlen szellemi és erkölcsi kapocs, a mi még hazájokból s a nemzetiség irányában még fön maradt. A kérdés tehát egyszerűen az: akarják-e magukat a magyar hazával és nemzettel közösségben tudni?

Anyaszentegyházunk felettébb sokat nem ígérhet; de a mit ígér, bizton meg is tartja.

Ígérheti a gondos testvéri szeretetet, az erkölcsi és vallásos élet közösségét. Ígérheti a nemzeti érdekek és követelmények istápolását és támogatását, a mily mértékben azt a nemzetközi jogok biztosított volta egy erős és nemzeties külügyi hivatal közvetítésével s az alkotmányos kormány segélyével kivihetni. Ígérheti — szükség esetén — azt az anyagi segélyezést, a melyet az egyetemes egyház által kezébe letett segélyezési ügy és a rendelkezésre álló lehetőség időnkint megenged. És mindenek fölött, ígérheti azt a rokon, s együttérzést, mely bennünket, mint az egy közös édes anya gyermekeit, jóban-rosszan egybefűz s a félreértés, visszavonás, sőt ellenkezés esetén is egygyé tesz. És ezt anynyival inkább, mivel emberi természetünknel fogva inkább a gyöngébb felé hajlunk, s mi bármily megpróbáltatásoknak, szükségnek legyünk is kitéve, azt még is sokkal könnyebben és türelmesebben hordozhatjuk, mert az a tudat, hogy nem csak ma a rosztat, hanem egykor a jót is egyenlőleg megosztjuk egymás közt: erőt kölcsönözhet mindnyájunknak, míg tudjuk, érezzük, hogy a kik mi tőlünk távol vettetének, hazafias érzéseiket csak is a mi gyöngédségünk által elégíthetik ki.

Azért, bizton hisszük, hogy ők, ott a meszszitávolban, bár idegen földön, de nem érzik magukat hozzánk idegenekül, s a mily szeretettel fogadjuk mi őket, oly szeretettel és önzetlen ragaszkodással közelnek mi felénk, hogy az egységes anyaszentegyházban, az ur Jézus Krisztus egyházában, mindnyájan egyek lehessünk, hiven mind halálíg, miglen eljövend az egy akol és egy pásztor.

Ugy legyen!

Szász Béla.

Az iskolai takarékpénztárak.

(Folytatása és vége.)

Néhány tantestület elismerte ugyan az iskolai takarékpénztárak hasznosságát, de azt kívánják, hogy az if-

juság csak azt a pénzt takarítsa meg, a mit saját kézi munkájával szerzett. A mi tantestületünk azonban belátván, hogy ez nem volna egyéb, mint elodázása a jó ügynek ad graecas calendas, igen helyesen cselekedett, a midőn elhatározta, hogy azonnal életbe fogja léptetni az iskolai takarékpénztárak intézményét.

Hiszen Gandban, hol a halhatatlan Laurent tanár tervezte és 1866-ban életbe léptette az iskolai takarékpénztárakat, már a kisdodvódkban kezdenek takarítani, úgy, hogy ott a múlt év végével óvodai gyermekeknek volt 1150, s elemi iskolaiaknak 7009 takarékpénztári könyvecskéjük.

De ne menjünk meszszire. Hazánkban, Szabadkán, Guln tudor indítványára, az itteni tantestület mindkét nembeli tagjai „önzetlen lelkesedéssel s dicséretes buzgalommal” azonnal felkarolták az ügyet és f. évi március 8-án kezdve, julius végével már mintegy 200) könyvecske volt kiadva, és e szép számból esik a gymnáziumra 35, a képezdére 50, az apáca-iskolára 70, az óvodákra 290, sat. Ha Gandban, vagy Szabadkán is bevárták volna, míg a saját munka eredményét takaríthatják meg az iskolás gyermekek, akkor ott a 8000, itt pedig a 2000 gyermek nem birna takarékpénztári könyvecskével. Vajjon mi jobb, ha a nyolcezer és kétezer gyermek nyalánkságra adja ki pénzét (a szabadkaiaknak tőkéje 2521 frt. 77 krajcár-ra rugott.) avagy minél előbb kezd takarékos lenni és megszokni ez által a takarékossgot? Azt hiszem, erre könnyű a felelet.

A tanulásnak szép és hasznos következményét ki, mer né tagadni; kellő tudomány nélkül bajos megélni és szerepelni a társas életben. De akármily tudós legyen valaki, ha nem tud takarékos lenni keresményével, vagy vagyonával, úgy minden tudománya mellett is csak sanyaru életet vihet.

Ezen és más egyéb okok, nem különben azon örvendetes jelenség, hogy hazánkban összes becses sajtója tüzetesen foglalkozván e tárgygyal, majdnem egyhangulag igen melegen pártolta és ajánlotta azt, vezérelték tisztelt tantestületünket arra, hogy kilépjön az indifferentizmusból és kezdeményezze fővárosunkban az iskolai pénztárak intézményét, a miért e helyen köszönetünknek és hálaunknak kifejezést adunk. Mondom: „fővárosunkban,” mert nagy örömmel és teljes dicsérettel említem, hogy tudtommal hazánkban már hat helyen létrehozták és gyakorolják az iskolai takarékpénztárakat; u. m. Szabadkán, (mint már fönnebb említém,) Guln tudor, takarékpénztári igazgató, Nagy-Kikindán, Volsinger takarékpénztári igazgató, Pécsen: Vész Albert, az állami főreáltanodai igazgató indítványára, Pápán (az izr. haladás-párti iskolában,) Pécelen és Budapesten a Mittelman-Langfelder-féle leányiskolában; mely kezdeményezésért úgy az indítványozók, mint a végrehajtó tantestületek a haza háláját kiérdemelték.

Ez iskola év kezdetével pedig tudtommal életbeléptetni akarják az iskolai takarékpénztárak intézményét még

Maros-Vásárhelyt, Lőcsén, Szegeden, Temesvárott, Szombathelyt, sat.

Ez üdvös ügy — hála a gondviselésnek — annál inkább fog már ezentul nálunk még nagyobb tért nyerni, eddigi ellenzőit megtéríteni, s a hasznában kétkedőket jobb belátásra vezérelni, miután hazánk nagy fia, Deák Ferenc is mellette nyilatkozott, azt mondván: „én is foglalkoztam e tárgygyal, ez régi óhajtasom.“

Már, mikor hazánk bölcse is így nyilatkozik, ha ő ezt mondja: „ez régi óhajtasom,“ ugy az ügy célszerűségét, hasznosságát és üdvösvoltát nem lehet többé kétségbe venni; ha Deák Ferenc van mellette, ugy ki lesz ellene?

De még más, mindnyájunk által igen tisztelt államférfiak is, mint Csengery Antal és Horváth Boldizsár legutóbbi program-beszédjükben erélyesen felszólaltak a takarékoság mellett; Kenessey Kálmán pedig egy terjedelmes, beható s meggyőző előadást tartott az iskolai takarékpénztárakról, azokat a „nemzetgazdasági egyesület“-nek ajánlván, minek következtében ez magáévá is tette az ügyet, költséget és fáradságot nem kimélve az eszme terjesztésére.

„Ideje kiálló betűkkel írunk fel mind magán-lakjaink, mind a törvényhozás ajtajára e szót: takarékoság!“

„Igen, tisztelt polgártársaim, a magán-lakok ajtajára is. És pedig nem csupán az egyes polgárok érdekében. Nem látjuk-e, mikint emelt föl napjainkban óriási csapások után, egy nagy nemzetet takarékosága az irtózatossal megaláztatásból, a melybe a kényuralom juttatta, mikint emelte föl nirtelen és anynyira, hogy aggodalom szállja meg a hódító szívét? Minden állam szükségkép polgári erejére támaszkodik. Igen, uraim, az állam érdekei is sürgetik a polgárok takarékoságát.“

Horváth Boldizsár pedig szintén hangosan ajánlotta a „munkásságot és takarékoságot;“ a híres Stuart Mill szintén a munkásságot és takarékoságot ajánlja. Ugy teszi Müller Miksa és minden nemzetgazda. Ha valaki választhat a kettő közül: jómódu vagyonosnak, avagy szegénynek lenni, bizonyosan mindenki az elsőt fogja választani. De ha ezt csak takarékosággal érheti el, akkor minden józan gondolkozó takarítani fog.

És „the last, but not the least.“ A vallás- és közoktatási miniszter, Trefort Ágoston ő exellenciája, figyelmét sem kerülte ki ez ügy; sőt arra bírta, hogy az ország összes tanfelügyelőinek meghagyta, miszerint az iskolai takarékpénztárak intézményét tanulmányozzák, s erről véleményes jelentést terjeszsenek elő.

Hinni akarom, hogy ezek kedvezők lesznek.

Mindezeknél fogva, remélem, hogy a tantestülethez tartozó mindkét nembeli tisztelt tagok — nem engedvén, hogy azt mondassák el róluk, hogy nem akarták az ifjúságot már zsenge korától fogva a pazarlástól el- és a takarékoságra rá szoktatni, és a jövő nemzedék jellemét erre irányozni, közreműködni, azt a süjdedéstől megóvni, — hazafias áldozat-készséggel fognak sietni a többször nevezett intézményt intézetükben, illetőleg osztályaikban gyakorlatilag haladéktalanul életbe léptetni. Mert ide is al-

kalmazandók azon magasztos, komoly szavak, melyeket felséges királyunk az iménti legmagasabb trónbeszédben mondott: „minden vesztett perc a haza vesztesége.“

Valóban, alig létezik nagyobb horderejű, jövő nemzedékeinkre nagyobb befolyással bíró feladata a tantestületnek. De az övé, és csakis az övé lesz a jó eredmény, az övé a dicsőség és az egész szeretett haza örök hálája.

Az igazgató-tanács kis gyűléséből.

Kolozsvártt, október 10-n, 1875.

Elnök: főt. Nagy Péter, püsp. ur. Jelenvoltak: id. gr. Bethlen János, Ince Mihály, dr. Kolosvári Sándor, Szabó Ádám, Szász Béla, és Bodor Antal, titkár.

1) A f. évi egyh.-ker. közgyűlés 88 és 89. jk. számok alatt megállapított család-könyvi és egyh.-ker. lélekszám, születési s halálozási, sat. kimutatásokhoz az utasítások iránt véleményes javaslat-tétel végett: a kiküldött bizottságok felhivatnak.

2) Az egyh.-megyék felhivatnak: 1-ör az egyh.-községek takarékmagtárai rendezésére vonatkozólag 96. közgyűlési szám alatt kelt határozat értelmében szükséges intézkedések megtételére s a kezelési szabályoknak egyh.-megyei vélemény kíséretében leendő fölterjesztésére; 2-ör az egyh.-megyei özvegy-árvai pénztárak állapotát feltűntető kimutatásoknak 1870. január 1-étől 1875. év végeig terjedő időről, jövőre pedig minden febr. 1-én a múlt évi kimutatás fölterjesztésére; 3-ör. A gyermek-menhelyek egyházközségeinkint leendő fölállítására és költségei mikinti fedezésére vonatkozólag véleményeik fölterjesztésére s mind három fölterjesztés felküldése zárhatáridejéül jövő évi febr. hó 1-sője tüzetett ki zárhatárnapul.

3) Miskolci Ferenc által tett és a rikánbelői kommunitás által ajánlattal felterjesztett azon indítványra, hogy a közgyűlés szervezete a képviselők számának leszállítása és a közgyűlés minden egyházmegyében rendre tartassék, a 108. k. gy. határozat folytán azon vélemény állapított meg, hogy anyaszentegyházunk új szervezetű közgyűlésének multja sokkal rövidebb, sem hogy szervezetének előnyei és hátrányai kellőleg megítélhe'ők lennének s annak módosítását idő előttinek tartja.

4) A kolozs-kalotai egyh.-megye ajánlattal terjeszti föl a farnasi egyh.-község kérvényét, melyben fölfejtve, hogy silány anyagi helyzetük miatt a tanítói fizetést képtelenek fölemelni, ily csekély fizetésre pedig tanítót nem kapnak: a papi és kántor-tanítói állomások megszüntetésével lévitai állomás fölállítása megengedéseért folyamodnak. A fölterjesztett díj-levéli kimutatás szerint a kepe nem levén lejjebb szállitva: a kérvénynek hely adatik.

5) Solymosi István, esp. fölterjeszti a szt.-erszébti egyh.-község kérvényét, melyben fiu-iskolájának megszüntetése megengedéseért folyamodik. A fölterjesztés szerint a községi iskola fölállított, még pedig az egyh.-község iskola helyiségén és a felekezeti iskola-tanító tanítása alatt, a kántor-tanítónak a tanfelügyelőség 200 frt. fizetést ígért,

de még nem kapta meg. A felekezeti fiu-iskola fennállónak tekintetik, esp. aa. felhivatik az iskola felügyelete átvétele s a kántor-tanító utasítása iránt, ki ha kötelességét teljesíteni, vonakodnék, elmozdítása iránt a szükséges lépéseket tegye meg, a tanfelügyelő ismételt törvény-ellenes eljárásáért rendre utasítása végett a n. m. kultusz-miniszter urhoz fölterjesztés intéztetik.

6) A kolozs-kalotai egyh.-megye főljánlása folytán a m.-gyerő-monostori egyház-község papi-kepe módosítása megengedésével: a díjlevél kiállítása iránt utasittatik.

7) A m. kir. jószág-igazgatóság tudatja, hogy a n.

m. pénzügyminiszter ur a görgényi lelkész és tanító, és görgény-üvegsúri lévita részére a király ő Felsége által 3 évre utalványozott segélyt 1875. év végével beszüntette. Fölterjesztés intéztetik a segély tovább folyósítása végett.

8) A m.-szigeti liceum és sárospataki főt. pénztárából a moldva-oláhországi miszsió segélyezésére főt. püspök aa. kezéhez küldött összesen 529 frt. összeg átvétele iránt pénzt. aa. utasittatik.

— Előadatott ezen kívül még 26 ügyszer.

B—r A—l.

TÁRCA.

Miféle nevelés ér legtöbbet?

(Folytatás.)

Komolyan szólva, nem megdöbbentő tény-e, hogy bár a sarjadék élete, halála, erkölcsi java, vagy romlása egyenesen attól függ, milyen bánásmódban részesült a leendő szüle, mind a mellett ez semminémű útmutatást sem nyer a gyermek nevelésére vonatkozólag? Nem rettenetes dolog-e, hogy az új nemzedék sorsa egyenesen az ostoba szokás, ösztön, vagy bevételek által szült eshetőségekre legyen bízva, a mihez legfőleg a tudatlan dajkák megjegyzései, vagy a nagyanyák elfogult tanácsa lennének kapcsolhatók? Ha valamely számoláshoz s könyvvezetéshez nem értő kereskedő nyitna üzletet: csodálkoznánk bolondságán s bukását kikerülhetetlennek tartanánk. Ellenben, azon semmit sem csodálkozunk, ha szülők a gyermek-nevelés nagy munkájába fognak a nélkül, hogy gondolkodtak volna valaha azon testi, erkölcsi s értelmi törvények hordereje felett, a melyeket eljárásuk közben követniök kellene; sőt még áldozatul esett szegény gyermekeiken sem sajnálkozunk.

A megölt tizezerekhez add hozzá azon százezereket, kik gyenge testalkattal életben maradtak; ezekhez meg azon milliókat, a kik más bánásmód mellett sokkal erősebb testalkatúakká fejlődtek volna: s akkor lesz némi fogalmad azon kárhozatrúl, melybe gyermekeiket döntik az élet törvényeiben járatlan szülők. Csak egy percre gondold meg, hogy a gyermek által folytatott életmód szakadatlan befolyást gyakorol élethosszig tartó jólléte, vagy baja alakítására; s míg a helyes irányt egyszer megtaláltuk, addig legalább hússzor rossz úton járunk: akkor lesz némi fogalmad azon óriás veszedelemtől, melyet a közhasználatban levő, minden megfontolás nélkül, csupán tálalomra alkotott nevelési rendszer mindenfelé előidéz. A kis fiúnak, közmegállapodás szerint, holmi hitvány, kurta ruháskában kell járnia, habár tagjai játék közben össze-viszsa kétkülnének is a hideg miatt. Ezen hibás eljárás egész jövő életére befoly: betegességet, eltörpülést, satnyaságot, vagy tehetetlenebb agykort idézve elő, mint a minő különben elkövetkezett volna: ennél fogva jövő boldogságát, vagy dolgában való boldogulhatása sikerét akadályozza. Ha egyhangú, vagy táptartalomban szűk életmód van

a gyermekek elé szabva: ez által többé-kevésbé testi erejük s férfi, vagy nő koruk munka-képessége csökken mulhatatlanul. Ha megtiltatik a lármás játék, vagy (az idő viszontagságok elleni kellő védelemre nem levő ruházatjok) ha hideg van szobájokba, és rekesztetnek, bizonyára nem lesznek oly erősek s egészségesek, mint különben lettek volna. A szülők hajlandók a sors csapásának tekinteni, ha fiaik s leányaik növekvésük közben betegessé, gyöngéledőké válnak; azt vélvén a divatban levő zürzavaros gondolkodás mód szerint, hogy ezen bajok minden ok nélkül, vagy természetfölötti, okból állottak elő. Szó sincs róla. Némely esetben a baj kétségtelenül öröklött, de a leggyakrabban ostoba rendszabályból eredett. A legtöbb esetben maguk a szülők felelősek mindezen fájdalom, nyavalyásság, kedélyhaj és nyomor miatt. Magukra vették gyermekeik életének óráról-órára való izéze terhét, de vétkes gondatlanságukban elhanyagolták azon élettünetek tanulmányozását, a melyeket parancsaik s tilalmaik által folyton háborgatnak; nem ismerve még a legegyszerűbb élettani törvényeket sem, évről-évre mind inkább aláásták gyermekeik testi erejét, s ez által nem csak azokat, hanem maradékaikat is nyavalyákba s kora sírba döntötték.

A testi nevelésről az erkölcsire térve át, ott hasonló tudatlansággal, de egyszersmind a vele járnai szokott kárral is találkozunk. Tekintsük csak az ifjú anyát, s a gyermekszobában ez által kiszolgáltatott törvényt. Alig néhány éve, még maga is iskolába járt, hol emlékező tehetsége szavak, nevek s évszámokkal tömetett meg, gondolkodó képessége pedig a lehető legcsekélyebb gyakorlásban részesült, hol a gyermeki fejlődő értelemmel való bánás módszeréről egy hang sem közöltetett vele soha: s a hol azon bánásmód, a melyben ő maga is részesült, egyáltalán nem tevő őt ily módszer kitalálására alkalmassá. A közbeneső évek zene-gyakorlat, diszletművek készítése, regényolvasás, estélyezésben telvén el, a szülői állapot nagy felelősséggel járó terheire alig lehetete gondolnia, sőt még olyan komolyabb értelmi miveltségre sem tehető szert, a mely az ily felelősségre némi előkészületül tekintethetnék. S most tekintsd őt, a mint egy fejlődő emberi jellem bizatik rá, tekintsd a mint azon tünetnyekben, a melyekkel bánnia kell, egy átaljában járatlan

s mégis vállalkozik azon dolgok teljesítésére, a melyeket még a legméjebb tudományos képzettség mellett is csak tökéletlenül teljesíthetni. Nem ismeri az érzelmek természetét, fejlődésmódját, hatáskörét; nem tudja, hol végződik a helyes bánás-mód, hol kezdődik a visszaélés.

Azon meggyőződés vert benne gyökeret, hogy némely érzelem teljesen rossz, holott ez egyről sem áll; másik ellenben a legszélsőbb határokig űzve is jó, holott ez sem állítható egyikről sem. S nem ismervén ekkint a kezelésére bizott képződmény természetét: sejtelve sincs arról, hogy ilyen, vagy amolyan bánás-mól mily változást idézne elő benne. Vajjon, nem önkint következik-e erre mindazon szerencsétlen eredmény, a melynek naponkint tanúi vagyunk? Nélkülözvén az észtünetek okainak s következményeinek ismeretét: beavatkozása sokszor károsabban hat, mintha teljesen tétlenül maradt volna. E, vagy ama cselekvésmódot, dacára, hogy egészen természetes s jótékony hatású, folytonosan akadályozza, csökkentvén ez által a gyermek boldogságát s jóllétét, elmérgesíti mindkettejök kedélyét, s ez által elidegeníti gyermekét magától. Ha e, vagy ama cselekmény véghezvitelét kívánatosnak véli: fenyegetés, megvesztegetés, vagy dicsszomj költése által téteti meg gyermekével; a belső indokra nem néz, csak a külselekmény legyen ohajtása szerinti; ez által gyermekét jó erkölcsű helyett kép-mutatatóvá, félénk-ké s önzővé neveli. Attól megköveteli az igazmondást, jöllehet önmaga folyton a hazugságra ad példát, oly fenyegetéssel élvén, a mit soha végre nem hajt. Jöllehet önmérsékletet ajánl, kicsinyeit minden órán boszús szavakkal illeti még oly tettekért is, a melyekkel olyasmit nem érdemlettek volna. Még csak fogalma sincs azon igazságról, hogy a gyermek-szobában ép úgy, mint a világban, csak azon fegyelem a valóban üdvös, mely ép úgy a jó, mint a rossz magaviseletnek természetes következményét szabja az illetőre; gyönyörteljest, vagy fájdalmasat a szerint, a mint a cselekvés egyiket, vagy másikat szokta a dolog szerint előidézni. Nélkülözvén illetéknép az anya minden elméleti vezérletet, sőt képtelen levén önmagát is vezérelni, a gyermekeiben véghez menő észfejlődés folyamának követése által, kormányzata rohamos, következtelen, kártékony; s általában romlásra vezetne, ha rendesen minden kisebbszerű befolyás hatását meg nem semmisítné azon döntő irány, melylyel a fejlődő ész a faj erkölcsi példáját követni hajlandónak mutatkozik.

Hát vajjon, az észfejlesztés nem hasonló ferde irányban vezetetik-e? Föltéve, hogy az ész tüneményei bizonyos törvényt követnek; feltéve, hogy a gyermek értelmi fejlődése szintén ily törvénynek hódol: önkint következik, hogy a nevelést eme törvény ismerete nélkül nem lehet helyesen intézni. Képtelenség, azt hinni, hogy az eszmék alakításának s gyűjtésének folyamatát helyesen vezethetné valaki e működés természetének tudása nélkül. Mily óriásilag különbözik a tényleges nevelés attól, a mit alkalmaznunk kellene; főként jelenleg, a midőn alig egy-két szülő és tanító konyit valamit a lélektanhoz. A most uralgó rendszer — mit váránánk tőle egyebet — otrombán téved, mind a tananyag misége,

mind a tanrendszer milyensége körül. Azon osztályát a tényeknek, a melyeket közölni kellene, teljesen mellőzi; azokat pedig, a melyekre semmi szükség nincs, erőszakkal ránk tuszkolja, de ezt is tévesztett modorban és hibás rendben. A nevelést, az uralgó ferde felfogás szerint, csupán könyvből meríthető ismeretnek tartván a szülők: nagy veszedelmökre évekkal előbb, mint kellene, abc-ét nyomnak kicsinyeik kezébe. A tanítók sem ismervén el azon igazságot, miszerint a könyv szerepe csak utánpótlás, s közvetett ismeretforrásul használandó oly esetben, midőn közvetlen forrásunk nincsen — s csak mintegy más szemével látjuk általa azt, a mit magunk szemével nem láthatunk, nem különben sietnek a gyermekkel másod kézből vett tényeket közölni első kézből vehetők helyett. Nem vevén észre azon önkintes nevelés óriási becsét, mely az első évekkben véghez megy; nem vevén észre, hogy a gyermek fáradhatatlan szemlélődése szorgalmas táplálásra s lehető teljessé s pontosá tételre volna inkább érdemes, mint figyelmen kívül hagyásra, vagy éppen akadályozásra: konokul oly dolgokkal foglalkoztatják szemét s elméjét, a melyeket az időkoránál fogva sem meg nem érthet, sem nem kedvelhet.

(Folytatása következik.)

Könyvismertetés.

(Agenda. Egyházi szertartási beszédek és imák s ezekhez mel-lékletül jegyzetek és utasítások. Írta Fördős Lajos, kecskeméti reform. lelkész és főesperes. Ára 2 frt. o. 6.)

Több hete múlt már, hogy a hazai lapok könyvészeti rovataikban jelentették a nagy közönség előtt „Fördős Lajos ágendá-“jának második kiadásu megjelenését. Az egyszerű jelentés kétségen kívül kedves ujdonságot, örvendetes hírt hozott az érdekelt feleknek, a kik bizonynyal nem kis számmal vannak Királyhágón innen és Királyhágón túl; mert Fördős Lajos nem utolsó munkása, de tekintélyes képviselője a magyar reformált egyházi irodalomnak, különösen a gyakorlati lelkészet körében. Légió azon fiatal és többé már nem fiatal lelkészek száma, a kik Fördős kiadványainak és önálló dolgozatainak — nem mondom — nélkülözhetetlen, de igen jóltevő segítségével indultak meg a sok gondú és bizonynyal még mindig rögzös lelkészi pályán; valljuk meg az igazat, hogy Fördős „ágendájá-“nak első megjelenése 1866-ban nemcsak az e körben kevésbé munkás, kevésbé hivatott lelkésztársaktól nyert szives fogadtatást, hanem az e szakban munkás egyházi tekintélyek által is kiérdemelt méltatásban részesült. Mondjuk-e, emlékezzünk-e azon még nem régen múlt időkre, midőn a papjelöltek, segéd-lelkészek a hittudományi szak osztályainak végeztével, lázas tevékenységgel irogatták, gyűjtögették az „egyház-szertartási beszédek és tenni valókat“; a hivatásukért lelkesültebb fiatal apostolok égték a vágytól, hogy valamely kitünőbb veterán oldala mellett kezdhessenek pályát és a jelesebbek ajkairól, hivatalos működéséből leshessék el, szerezhessék meg az elméleti tanulmányokat kiegészítő gyakorlati tanulságot, készületeket, melynek elsajátítása nélkül a legkitünőbb bizonyítványok szárnyain röpitett ifju is oly eselenül és oly inga-

dozva munkál az ur szőlejében. A kellő tájékozottság nélkül való ide-oda kapkodás, alaktalan, tartalmatlan rögtönzés, idegen országok idegen zamatu és más egyházi élet-viszonyokból kelt egyház-irodalmi terményeinek fordítgatása, jól-rosszul kivonatolt átdolgozása, a biztos hazai kalauz nélkül, a legjobb ifju erők, a legbuzgóbban törekvők tevékenységét is cserben hagyták, munka-kedvőket elaltatták, hivatásukhoz való hűségöket lohasztották, sőt nem ritkán ki is ölték, úgy, hogy az elkedvetlenül papjelölt más munka-kört választott. Hányszor kezdtük irigyleni azon egyházak hittanulóit, jelöltjeit, a mely egyházak a „szertartási beszédeket, imákat, teendőket“ katonai kiszabottsággal, a kérlelhetlen egyöntetűség szabatosságával megállapítják: a mily szigorúsággal a protestáns egyház még a „mi atyánk-“ot, „hiszekegy-“et sem szövegezhethet.

Elismerés azon jeleseknek, a kik a szentlélek ajándékát, bölcseségök világát nem rejték véka alá, hanem világotlatják a hivek és ifjabb szolgatársak használatára, a magyar egyházi irodalom előmozdítására. Ily elismerés Fördős Lajost is méltán megilleti, a ki egyházi irodalmi hasznos tevékenységének ismert nyilvánulatain kívül most már második kiadásban bocsátja közre jelen művét e cím alatt: „Ágenda. Egyházi szertartási beszédek és imák s ezekhez melléklételül jegyzetek és utasítások. Irta Fördős Lajos, kecskeméti reform. lelkész és főesperes. Második kiadás. Ára: 2 forint o. é. Kecskemét, 1875. Kiadó-tulajdonos: Szilády Lajos.“

Az első kiadás 700 példánya tehát teljes 10 év alatt fogyott el. A sok érdemű szerző mondja e második kiadáshoz irt előszava elején: „ágendám első kiadását mind a bíráló, mind az illető közönség elég kedvezően fogadván: bátorságot vettem magamnak e második javított és bővített kiadás világ elé bocsátására. De kihagytam e kiadásból az egyházfegyelmi törvényjavaslatot, miután az egyház-fegyelem kérdése nem egy hamar fog szőnyegre hozatni.“ Miután szerzőnk csak általában jelzi e művet javított és bővített kiadásnak: ismertetési tisztomben áll, részletesen arról is számot adni, hogy mennyiben javított és bővített ezen második kiadás.

Az első és második kiadás példányait gondosan és lélekismeretesen egybehasonlítva, meggyőződhetünk ennek igazságáról, hogy a szabatos és díszes irályáról az egyházi ékes-szólás hangzatossági igényeit magvas rövidséggel, méjj valási érzelemmel, eszmékkel és szentirati kenetességgel egyesíteni tudó alakításáról előnyösen ismert szerző keze e bíráló alatti műnek majdnem minden darabján javítgatott; itt bővítve, ott rövidítve, sok esetben teljesen átdolgozva a régiéket.

Az egész mű, melynek elején, a két „előszó“ és a „Miatyánk“ lenyomata található, 10 rovat alatt 84 dolgozatot foglal magában a rovatok így következnek:

- 1) Kereszteléskor 5.
- 2) Egyház keléskor 3.
- 3) Konfirmáláskor 4.
- 4) Ur vacsorakor 7.

5) Házassulók esketésekor 8.

6) Egyházi előjárók főlesketésekor 4.

7) Temetéskor 42, nagyobb részt alkalmi előbeszéddel ellátott (ugy nevezett) nagy ima.

8) Ritkább alkalmiak 3.

9) Jegyzetek és utasítások a szertartási beszédekhez 7.

10) Magyar (reformált) ágendák, vagy liturgiák rövid ismertetése.

Ez utolsó rovat nem kevesebb, mint 29 szerzőt, vagy művet mutat be gondosan kivonatolva Heltai Gáspártól föl Szász Gerőig.

Fördős nem szorult mások dicséretére, dicsérik őt egyház-szónoklati, egyház-kormányzati működése és egyház-irodalmi termékei, különösen dicsérje pedig e most rövid vázlatban bemutatott jeles könyv.

Szebbnél-szebb helyeket idézhetnék, ha ugysis hosszúra nyult ismertetésem kerete befogadná, s melyek által meggyőződhetünk az úde forrás tisztaságáról és bőségéről, melyből a szerző merit.

A „jegyzetek és utasítások a szertartási beszédekhez“ című rovat alapos, rövid és még is teljesen útbaigazító foglalatát tartalmazza az összes szertartásoknak és az ide vonatkozó lelkészi eljárásoknak, törvényeknek, szabványoknak. Megbecsülhetetlen biztos kalauz.

Megjegyzendő, hogy szerző a keresztelés szereztetési igéinek görög szövegéhez hiven és a porosz és a zürichi ágendák nyomán: „Ich taufe dich auf den Namen des Vaters, und des Sohnes, und des heiligen Geistes,“ mindenütt ekképen szövegezi a keresztelés igéit: N. N. keresztellek téged az atyának, és a fiunak, és a szentléleknek nevére. Amen.“ Nagyon helyes javítás ez még az okból is, mert a reformált lelkész nem „isten helyettese,“ hanem „isten szolgálója, és ige-hirdetője,“ sat.

Fördős irálya, nyelvezete, tiszta és szabatos, mind a mellett itt-ott még is becsuszott abba némely avult szóalak, mint helyhezni, minekokáért, annakokáért, mindezeknek utána, figyelmetes, alkalmazatos, bizodalom, este=este, oltalom=ótalom, békesség=békeség, a református, a korrektség, főgondnok helyett is általában reformált, szabatosság és a régi jó főgondviselő lett volna irandó. Azt sem fogadhatjuk el, hogy az efféle birtok-viszonyok, mint „szeretetnek istene“, „irgalomnak atyja“ szebb, vagy hangsúlyozhatóbb volna, mint a — „szeretet istene,“ „irgalom atyja.“

Itt oszembe jut azon jámbor óhajlás: vajha, a „magyar protestáns-egylet“ által megindított új biblia-fordítás, illetőleg, a biblia-fordítás javítása egyetemes elfogadtatásban részesülhetne, hogy sok érdemű szerzőnknek még ideje lenne, az új biblia-fordítás szövegének használatával közre bocsátani ágendája harmadik kiadását; akkor aztán a nyelvezeti egyöntetűségben gyönyörködni tudókat nem bántaná szerzőnk ékes irályát tarkázó szentirati idézeteknek bár tiszteletre méltó és kenetes, de mégis nagyobb

részt elavult és a mai művelt magyar nyelv-igényeknek több meg nem felelő szó- és mondat-alkotása.

Mondanunk sem kell, hogy a könyv kiállítása: papir, betűk és nyomtatás becsületére válnak a boldog emlékeztető Szilády Károly méltó utódának, Szilády Lajos kiadó-tulajdonos urnak, a ki valóban igen szépen és nagy áldozattal létesítette e jeles könyv második kiadását, melynek példányait a ki meglátja, bizonyosan félre teszi az első kiadási példányt.

Kecskemét, szeptember 20, 1875.

Fehér Péter,
tanár.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Az ember élettartamának növekedése. Flourrens, a híres életbuvár, egyszer azon véleményt fejezte ki, hogy az ember úgy van alkotva, hogy 100 évnél tovább élhet. Bár maga Fl. 40 évnél többet nem ért meg, mégis elég oka lehetett ezen mondás kockáztatására, miután mellette szólnak azon hírek is, melyeket 100 éven felüliek elhalálásáról naponként olvasunk. Bár sokan nem hajlandók, bevallani azt, hogy az ember élete meghosszabbodott, anynyi mégis bizonyos, hogy az utolsó 50 év alatt az átlagos élettartam növekedett. Legújabb közzétett statisztikai adatok szerint — írja a „Gyógyászat” — Franciaországban 1817-ben az átlagos életkor tett 31 évet és 3 hónapot; ma tesz 39 évet és 9 hónapot. Az bizonyos, hogy az utolsó években az általános élettartam lassan bár, de folyton növekszik, s ennek okát abban kell keresni, hogy 1) a gyógyításhoz az emberek mind szaporábban folyamodnak, s hogy az orvostást is szükségesnek tartják, 2) hogy a vagyonosság s az emberek közt a kényelem növekedett, 3) hogy ébredni kezdenek arra, hogy a közegésség ügye előmozdítása mindeniknek legelső s legdrágább feladata, 4) hogy az elemi oktatás nagyban elterjedt.

= Virágok az iskolában. Disznóvénnyek, virágok tartása, tenyésztése az iskola-termekben, rendkívül helyes és hasznos. Az illatos virágok rendkívül tisztítják a levegőt. Ezt tudva — írja a „Közegésségi Lapok” — nem is kellene bővebben indokolnunk, miért tartjuk oly fontosnak az iskola-termeknek virágokkal ellátását. Az illatos virágok ugyanis nappal elszorbölik a szén-savat, élelnt bocsájtnak ki s ekkint a tanító s tanuló légzése működését nagy mérvben és jótékonyan elősegítik s ozon-fejlesztésük folytán fertőtlenítőleg, tisztítólag hatnak az iskolaterem levegőjére. Ezért nem mulasztathatjuk el a tanítókat s a virágot bizonyára eo ipso szerető tanítónők figyelmét felhívni arra, hogy iskoláikat lásák el ily virágokkal. Ez az egészségi tekinteten kívül tanácsra is szolgálhat, s a tanítványokat a virágápolással megismertethetjük s megkedveltetni lehet, s így a tanítványok otthon is szülőik szobájának levegőjét javíthatják öntermesztette virágaik által. Nem szabad azonban, felednünk, hogy éjjelre mindig el kell a virágokat távolítanunk; oly szobában pedig, hol több virág van, ne aludjunk, mert éjjel a virágok az egészségre veszedelmes szén-savat lehelnek ki; vagy ha az iskola ablakait futtatjuk be ily virágokkal, az ablakokat éjjel nyitva kell hagynunk s reggel, mielőtt valakit a terembe bebocsátanánk, jól és huzamosan ki kell szellőztetnünk.

= A pápai ref. egyház levéltára. Egy kiváló fontosságú s érdekű munka adatott Pápán sajtó alá, mely tárgyánál fogva hivatva van, hogy a téren, melyen mozog, kezdeményező szerepet játszik. Címe: „A pápai evang. reform. egyház levéltára 1510—1811. Ismerteti Liszkay József, a

nevezett egyház lelkésze.” Liszkay ur a győri egyház történetének megírásával előnyösen ismertette meg magát a közönség előtt, e művével pedig, mint forrás-tanulmány, hasonlólag nevezetes szolgálatot tesz az ügynek. A pápai egyház levéltárát ő lajstromozta s szedte rendbe s azután az egyes okmányokból készített bő kivonatokat anynyira, hogy azokat a történet író bátran használhatja forrásul. Ha még is szüksége volna az eredetire, e lajstrom után könnyen megszerezhető. A munka nagy gondnal és lelkiismeretes fáradsággal készült, s nem csak hézagot fog nálunk pótolni, hanem arra is szolgál, hogy a többi egyházakat levéltáraik rendbeszedésére, lajstromozására s annak közzé tételére buzdítsa. Ha ily módon a prot. egyház levéltárai, legalább a fontosabbak és nevezetesebbek, ismertetve lesznek: csak akkor lehet vállalkozni a prot. egyház történetének megírására. De tekintve, hogy ezen egyházi levéltárakban gyakran politikai fontosságú iratok is vannak, Liszkay derék példájának utánzása az egyetemes magyar történetnek válnék hasznára.

= Katholikus egyetem Párisban. A párisi katolikus egyetem javára gyűjtött aláírások, mint az „Ind. Belge-” nek írják szept. hó 28-áról, nem felelnek meg a várt eredményeknek. Vasárnapig még nem volt együtt 50,000 frank. Hogy azonban az intézet életbe léphessen, ahhoz egészen más összegek szükségesek. Ha a dolog létre jön is, aligha fogják az orvosi kart felállíthatni, mert ehhez új klinika és laboratoriumok szükségesek. S mind a mellett is, a mozgalom indítóit, a jezsuiták, nem akarnak lemondani az orvosi fakultásról. Katholikus orvosi kar, ez az, a mi nekik még hiányzik. Katholikus orvosok segélyével az ország népessége egészen a kezükbe kerül. Eddig a kisebb helyeken legtöbbször folytonos ellentét van a pap és az „istentelen s hitetlenség terjesztő” orvos közt. Mihelyt a vidéki orvosok katolikusok lesznek, erőt vesznek az ultramontánok az egész népességben.

= Don Carlos contra IX. Pius. A spanyol északi vadonok még vadabb királya, Don Carlos, anynyira beletalálta magát pseudo-királyságába, hogy immár büntető törvénykönyvet is adott ki — és pedig egész Spanyolország számára — ily cím alatt: „Código Penal de Don Carlos VII., par la gracia de Dios rey de Espana.” Ennek a soi disant büntető törvénynek nagyobb részét oly §§. képezik, melynek az „apostoli római katolikus” vallástól való eltérést, vagy annak eltörlésére irányzott törekvéseket máglyával, olajba főzéssel, száműzetéssel, életfogytiglani fogsággal és több más felfangosnál-felfangosabb büntetésekkel sújtja, melyekben tudvalevőleg oly nagyon találékony az a cotteria, melynek fejé Carlos. Hanem, mind ez csak hagyján; de szerfölött érdekes és tanulságos dolog, tudni azt, hogy Don Carlos nem csak a kath. vallás biztosításáért gondoskodik — büntető-törvénykönyvében, hanem nagyon is szükségesnek látta még ő is, a pápai zuáv, a vatikán mórja, biztosítani souverainitását a pápai tulkapásokkal szemben, mert az említett „büntető-törvénykönyv” 141-ik cikkelye, mely „vétségek, melyek az állam békéjét és függetlenségét veszélyeztetik,” címet visel, így hangzik:

„Ki a törvények által előirt szabványok ellenére a pápai udvar bulláit, brevít, reskriptumait és sürgőnyeit a királyságban végrehajtja, forgalomba hozza, vagy közzé teszi: fegyházi büntetéssel és 300—3000 duros pénz bírsággal büntettedik.”

A karlista „törvény” eme cikkelye erősen gyaníttatja azt, hogy már megszűntek az áhítatos hívek zsebeiből kiimádkozott péterfillérek Rómából Don Carlos „hadi pénztárába” vándorolni.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, OKTÓBER 21, 1875.

241—42. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Vallásos életünk sebei.

Dacára korunk fejlődési irányának, míg az emberiség oda jut, hogy a vallás vigasztalásait nélkülözheti, hihetleg több évszázadok tűnnek el az idő végetlenébe; addig tehát azt, mint gyógyító balzsamot kell tekintenünk, mely jóltevőleg hat az élet terheivel küzdő, s a földiekben vigaszt nem találó emberi lélekre.

Hogy jöhet idő, midőn a vallási intézményt az emberiség más irányu nevelése nélkülözhetővé teszi — megengedem; de addig oly révpartnak marad ez, melyhez reményességgel, bizodalommal közelednek milliók, kipihenni az élet küzdelmeit, az élet tengerének háborgásait.

Nem lehet azért aggodalom nélkül szemlélni azon tagadhatatlan tényt, hogy vallásos életünk (hogy más időpontot ne vegyünk fel) a reformáció kezdetétől a mai napig fokozatosan alább esik. Ha tagadni akarnók, az ellenkezőrül győznének meg minket a 16—17-ik századból hátra maradott egyházi beszédek, melyekben már panaszosan említik fel az egyházi atyák a hanyatló vallásos buzgóságot, megjegyezvén, hogy azok közül is, kik a templomot gyakorolják, igen sokat mellékes érdekek vezérelnék oda. A vallásbeli lágymelegség e század elején már oly mérvben mutatkozott, hogy 1828-ban Sz.-Bonyhán tartott gen. szinoduson ezen baj orvoslását tanácskozás tárgyává tették; azonban, minden eredmény nélkül. A kolozsvári egyházban a templom-gyakorlást az által kívánták az ötvenes években föléleszteni, hogy egyh. törvényeink értelmében, hetenkint kétszer biblia-magyarazatot is tartottak. Azonban, a mint a következtetés megmutatta, kevés sikerrel; mert habár ez újdonság pár hónapig néhány hallgatóval többet hozott is a templomba, azután maradtunk a réginél. Ugy, hogy már ma Kolozsvárt, mint a többi városokon és a falvakon, templomaink — kivált a mives

napokon — üresek, látogatatlanok. Hiába hívja a harangszó naponta kétszer imádkozásra a hiveket, a harangok szava zengő érc, mely a pusztába kiáltoz.

Ily körülmények között, nem találok sem idő, sem papir vesztegetésnek, e tárgyat szőnyegre hozni annyival inkább, mert első helyen a papság van hivatva, oda működni, hogy Jézus szellemi országa virágozzék; a papságon van a felelősség terhe, ha összedugott kezekkel nézi a harapódzó tűzvészt a helyett, hogy minden erejét összpontosítaná annak lehető csendesítésére. Én megkísértem, felmutatni azon okokat, melyek — nézetem szerint — elősegítik a vallásos élet hanyatlását, érintve azt is, mik lennének teendőink annak meggátolására.

A vallásos élet hanyatlásának oka kereshető mindenek előtt „a kor szellemében“

A megelőző századokban úgy a tanítás, mint a nevelés alapja, a vallás volt még pedig kivétel nélkül úgy főuraink palotáiban, mint a legegyszerűbb közember hajlékában. Nemzetünk jeleseinek hátra hagyott iratai, levelezései határozottan tanuskodnak elődeink méjj vallásos érzületéről, melyet, úgy szólva, az édes anyai téjjel szívtak magukba.

A jelen időben azonban iskoláinkban a vallás-tanításra hetenkint egy-két óra fordítatik, mert az idő többi részét teljesen igéybe veszik a gyakorlati életre szükségessé vált tárgyak tanítása. A családi kör pedig csaknem teljesen elvesztette régi patriárhális érzületét. Az ifjuság, az ösökrél szokásos családi, vallásos elmélkedések hallgatása helyett, az estélyeket keresi fel, vagy az újabb kor sikamlós s bizonyára nem vallásos, sőt sokszor nem is erkölcsös irányu regényeiből, vagy Darwin, Heckel, Büchner, sat elméleteiből sajátítja el világnézetét. Tegyük még ehhez a divattá vált affektált vallástalanságot, a röpiratok, hirlapok támadó ostromait — mely dicstelen harchoz, fájdalom, magunk is járulunk — s

világosan áll előttünk első oka a vallásos élet hanyatlásának.

A második ok egyházi szertartásunk, és templomaink kálvinusi szigorú egyszerűségében kereshető.

Hogy a vallásos érzés felköltésére, fokozására mily hatást gyakorolnak — még a mivelt emberre is — az érzékekre ható külsőségek: kétség kívül, mindnyájunk előtt ismeretes. A legnagyobb világfit, a legkonokabb átheistát is önkénytelenül meglep, s bizonyos áhitattal tölt be egy a rom. kath. szertartás szerinti nagyobb szerű egyházi kultusz szemlélése. A nagyszerűen méltóságos templom nemes izléssel emelkedő boltíveivel, a művészi kivitelű oltárok, szobrok, az orgona kíséretében felhangzó lélekemelő karének, a csillárok ragyogó fénye, a tömjén fellegben imádkozó papság fantasztikus öltözetében, a földre boruló néptömeg: mindezek együttesen, úgy szólva, megragadják, fölemelik az emberi lelket a föld göröngyei közül isten trónusához. Míg puritán, szegényes kinézésű s többnyire minden izlés nélkül épült templomaink, melyeknek falait a művészek örök becsű munkái helyett penész, és pokháló fedi, s melyeknek minden zugából elhagyatottság, nyomor tekint reánk: nyomasztó, leverő érzést költenek fel bennünk, melyet nem képes kárpótolni, vagy épen buzgósággá változtatni sem a kántor fülröntő orgonálása, sem a pap szigorú erkölcsanitása, vagy álomhozó dogmával ékesített egyházi szónoklata. El anynyira, hogy nyílt kérdésnek marad vajjon, nem becsülte-e túl Kalvin a papság lelki tehetségét, midőn arra számított, hogy oly elragadó ékesszollással fogják hirdetni a megtisztított vallást, hogy a buzgóság emelésére minden külsőség feleslegessé válik templomainkban? Igen, ha papjaink mind ékesszóló Péterek lennének, s népünket azon szellem lengené körül, mi az első protestánsokat, akkor — talán — lehetne mellőzni a külsőségeket. De hányadik papnak adatott az alapos készültesség mellett az elragadó szónoklati tehetség, mely korunk anyagiságához ragaszkodó fiait magával ragadja, meghodítsa azon zászló alá, melyre ezen ön megtagadó jelszó van írva „küzd, és szenvedj egyjövő élet boldogsága reményeért.“

Mint a szárnyaitól megfosztott angyal, gyarló tagokkal, teljes emberré változik át: úgy a vallás, a mint megszűnt a szivre, a kedélyre, az érzelemre hatni, elvesztvén eredeti jellegét, nem felelhet meg többé nagyszerű, magasztos rendeltetésének.

Jézus mondotta: „a test semmit sem használ, lélek az, a mi életet ad“; de nézetem szerint, Jézus ezen szavai nem zárják ki a kereszteny vallásból a lélek buzdítására szolgáló külsőségeket, hanem csak arra figyelmeztetnek, hogy ne tulajdonítsunk több becsét azoknak, mint a megnyit valóban érnek is, hogy azokat csak is a vallásos buzgóság emelésére szolgáló eszközöknek tekintsük.

Különösnek tetszik talán, hogy a vallásos közönység harmadik okául az egyház-hivatalnokok szegénységét fogom főlemlíteni.

Szokássá vált, a protestáns papok szegénységét hivataluk egyik „sine qua non“-jának tekinteni, hivatkozva az apostolok vagyontalanságára.

Megengedem, hogy ezen állítás lehetett alapos hajdan, midőn az egyházi szolgálak miszsiónáriusok voltak, midőn az emberiség a mivelődés s ezzel együtt járó némi jóllétnek alantabb fokán állott, a midőn a papnak könyvtára csak a biblia volt; de ma már túlélte magát.

Eltűntek a napok, midőn a régibb kor szellemében nevedett józan eszű ember is a test sanyargatásában, az öltözet és háztartás egyszerűségében s a társaságtól való visszavonultságban, kegyes elmékedésekben kereste s találta fel minden boldogságát. A kit ma a kényszerűség az ösök által vert ezen széles országuttra terel, számíthat a gúnyra és kinevetésre. Pedig valljuk be őszintén, paptársainknak legalább 60% úgy van dotálva, hogy az említett széles, de kényelmetlen országuton kell haladnia. Mert panaszszal adott nyomorult képéből élelmén kívül alig marad anynyija, hogy gyermekeit szükösen neveltesse, úgy, hogy a szó teljes értelmében a kapa és kasza mellett kell izzadnia, hogy állásához mért a legegyszerűbb öltözetet megszerezhesse magának, melylyel községből kiléphessen; mert otthon tisztességes hivatala tekintélyéhez mért öltözetről szó sem lehet. Az ily kívánság előtte betölthetetlen fényűzésnek tekintetik.

Már pedig, akár mit beszéljen nekem az ideálista a papi egyszerűségről, döntőbb előttem ama példabeszéd: „a ruha és vagyon tisztesség.“ Véleményem szerint, az egyházi hivatalnokok személyes tekintélye szoros kapcsolatban van a vallás tekintélyével. Kívánhatjuk-e a külsőségekre sokat adó néptől, hogy papját le ne nézze s iránta, kit úgy kíván tekinteni, mint olyat, kinek tanácsával, oktatásával

él lelke idvességének megszerezhetésében: hivatalához mért tisztelettel viseltessék akkor, a midőn őtet magával egyenlő durva munka alatt látja görnyedezni. Vagy talán előnyére szolgál a pap s ezzel kapcsolatosan a vallás tekintélyének, ha a pap kopott foltos öltözetét félszázados avult paláttal takargatja az ur asztala mellett! Nem rontja-e ez az illuziót; nem teszi-e gúny tárgyává a papot s vele az egész egyházi szertartást; nem csökkenti-e a hívek vallásos buzgóságát?

Korszerűvé vált nálunk protestánsoknál azon eszme is, hogy a papságnak nem kell külön káoszt képezni öltözetben sem, hanem bele kell olvadnia a keresztyénség nagy családjába, mert „mindnyájan szent papság vagyunk.“

Igen szép ez elméletileg, de gyakorlatiasabb volt, a midőn a papságot a papi ruha különböztette meg hallgatótól, a mivel nem azt akarom mondani, hogy öltözzünk hosszu tógába, nem, mert ez divatellenes lenne, de annyit merek állítani, hogy a papi öltönyt nem ok nélkül viselték elődeink s viselik ma is más hitfelekezeteknél, mert az egyfelől — csalhatatlanul — némi tiszteletet szerez az azt viselőnek, másfelől a papot szüntelenül figyelmezteti állására, hivatala méltóságára, melynek öltönyt viseli.

E pont alatt emlitem meg a pap és vallás-tekintélyének megőző betűjét — szerencsétlen kepe-rendszertünket, mely a papot és hallgatót minden évben, mint követelőt és adóst állítja szembe egymással, s mely akár hányszor alapja a templom-kerülésnek, a pappal szemben foglalt ellenséges állásnak, gyűlöletnek, boszszunak, s azt hiszem, e pontra nézve eleget mondtam indokolás képpen.

Mike Lajos,
ev. ref. pap.

(Vége következik.)

London racionálista felekezetei.

I.

Ha az ember a „London Post office directoryba“ pillant, az ismeretes országos felekezeteken kívül 30 különböző felekezetet talál főlemelve és minthogy ebben csak a nyilvános szertartással bíró felekezetek vannak bejegyezve, még ezeken kívül számos felekezet van Londonban, melyek magán-házakban, koncert-termekben és vasúti alagútakban tartják szertartásaikat, így el lehet képzelni, hogy hány felekezet van a világ-városban. Némelyik ezek közül különössége által kelt föl érdeket, ilyenek: a swedenborgianok, kik a svéd mysthikus tanait fogadták el; az irvingisták, kik „katholikusok és apostoli“ egyház neve

alatt a Gordon-squareon egy valóságos székes-egyházat építettek, hogy a profetikus korszak visszatérését hirdethessék; a heted napos ujrakeresztelkedők, kik szombatot ünneplik vasárnap helyett; a khristadelphiniék, kik a lélek hallhatatlanságát tagadják és felelevenítik a millenium theoriáját; a joannisták, kik Krisztus második megjelenését várják; a sandimannianok, vagy glossiták, kik hisznek a paradicsomban, de tagadják a pokol és purgatorium lételetét, és a kik ölekezésben közlik egymással a szentséget; különös emberek, (peculiar people) kiknek bajuk volt az igazság-szolgáltatással, mert gyermekeiknek nem akarnak orvosságot adni, mikor beteg; a resketők (a shakerek) az ugrók (jumyers), az ordítók (tabernacle ranters.)

De ezeken az extravagansokon kívül, sok racionálista felekezet van, melyek különböző alakban és mértékben akarják kiegyeztetni a tudományt és hitet, az egyéni szabad véleményt és vallást. Ennek magyarázata az, hogy a protestáns egyház sok vélemény-eltérést tűr el és másodsor az, hogy Angliában nem „tisztességes“ dolog templomba nem járni, tehát mindenki meggyőződésének megfelelő hitet és szertartást keres és igyekszik alapítani.

A racionálista felekezetek közt természetesen legrégibb és legismeretesebb az unitárius felekezet. A régi unitáriusok közt még bizonyos dogma-alap: Krisztusnak félistenül, vagy a legtökéletesebb emberül ismerésében és más pozitív tanokban, de midőn egyenkint elveték az eredendő bűnt, a szentségek erejét, a testi föltámadást, csodák lehetőségét, a szent könyvek csalhatatlanságát, végre nem volt köztük más összekötő kapocs, mint a keresztyén elnevezés, a Krisztus iránti tisztelet és az evangéliumi erkölcszathoz való csatlakozásuk. Ugy, hogy most hitvallást nem is szabnak meg tagjaiknak. Hogy a különböző hitűek e fuziója szentesítve legyen, néhány unitárius a régi elnevezésnek is elhagyását indítványozó és 1872-ben alapíták „a szabad keresztyének“ társulatát, mindazoknak, a kik hiszik, hogy az ember nem arra van kötelezve, hogy vallási igazságokkal birjon, hanem csak hogy azokat komolyan keresse, és a kik vallási szükségük kielégítését a fini kegyelet és testvéri szeretet érzeteivel akarják kielégíteni a nélkül, hogy theológiai tanokban egyet-éttenének! Ez alapítás évfordulóját a Queen's-streeti templomban nagy ünnepélyességgel ülték meg; részt vett abban Athanas Coquerel is és az anglikán egyház egyik tagja, Kegan Pál lelkész. Az „Unitarian Almanac“ szerint jelenleg 365 unitárius kongregáció van Nagy-Britanniában és csak Londonban 25 van, vas-, téglakápolnáknak, zene-termekben, görög és góth templomokban vegyesen végezve szertartásaikat.

Midőn Alviella gróf, kinek jegyzetei után írjuk e cikket, a little-portlandi kápolnát meglátogatta, melyet a híres Martineau atya tett nevezetessé, egész kocsisor állott az előtt. Az oltáron Krisztus szobra volt, a szószékkel szemben a kar volt, a gyülekezetben az aszszonyok voltak túlnyomó számmal; de ebből nem lehet az arányszámra

következtetni; mert másutt meg a férfiak voltak többségben. Az orgona megszólalt és nem sokára megjelent a pap, hosszú ujjú papi ruhában, alakja a rendes angol protestáns papokéhoz hasonlított. Rövid benső elmélkedés után, kijelenté, hogy az unitárius liturgia tizedik fejezetét fogja használni, ez a „Book of common prayer for christian worship“ többnyire anglikán liturgia mintájára van csinálva, kihagyva abból a szentháromságra, az apostoli hitformára és az Anasthasius credora vonatkozó részeket. Ez a liturgia Nagy-Brittania 229 kápolnájában érvényes. A gyülekezet csak dúdolván kísérte a khorus énekét, a pap arról beszélt, hogy a biblia szerint is, Krisztus nem az értelemhez, hanem a szívhez fordult, nem akart új teológiát, vagy metafizikát tanítani, hanem csak az emberi lélekben levő erkölcsi érzelmeket és kegyességet iparkodott kifejteni. Ez magának a felekezetnek apológiája — a többi felekezettel szemben.

A „szabad keresztyének“ temploma a Clarence-Roadon van, a góth stílusban épített és góth betűs feliratokkal elhalmozott egyház színes üvegeivel nagy hatást tesz a hallgatóra. A padokat elől a rendes tagok foglalják el, a hátsókat a rendkívüli látogatók számára tarták fel. A padokon Martineau imakönyve van, itt a felekezet a khorussal énekel, a pap Pál apostolból olvasott fel egy részt, mely az első keresztyének meghasonlására vonatkozik és kifejté erre alapított beszédben, hogy a régi teológusok vitatkozásai közül sok nevetségesnek tűnik fel előttünk és ebből azt következteti, hogy néhány század múlva a mi teológiai vitáink is ilyeneknek fognak feltűnni. De mint-hogy mi erről itélni nem tudunk, legjobb szent Pál tanácsát követni: „kövessétek Jézust és éljétek az igazságnak.“ Épen az képezi Jézus felsőbbiségét, hogy a szeretet törvényét tanítá és a szellemet a betű fölébe helyezte. Tévednek azok, kik a csodákban való hitet a vallás lényeges részévé teszik és a keresztyénséget nem fogadják el az alapítója istenségében való hit nélkül. Ez a beszéd a kongregáció hitelveit fejezi ki.

Az „advanced unitarians“-ok egyháza a Gower-streeten van. Itt az isteni szolgálat után a pap beszéde vitatkozás tárgyává tétetik. Természetes, hogy így nagyon különböző vélemények érvényesülnek a különböző alkalmakkor. E tekintetben érdekes tudni azt, hogy vannak az unitáriusok közt olyanok is, a kik hisznek a csodákban és kijelentésben, a little-portlandi templomban némelyek letérdelnek az isteni tisztelet bizonyos részein és az urvacsorát nem mystikus alakjában, de testvéri vacsora alakjában kiszolgáltatták. Másfelől vannak oly unitárius felekezetek, melyek csak névleg keresztyének; így a clerkenwelli egyház papja (Dean) kijelenti, hogy „a végtelenül tökéletes istenben való hit“ képezi az egész teológiát, a kijelentés eszközlője a mindenség; a bibliát „a természet nyilvánulásai, és minden idő, minden ország szent irodalma“ képezi, a Krisztus nem egyéb, mint „az emberiségben megtestesült jóság;“ végül egyedüli szentségük: „az isten- és ember szeretet, a kegyesség és erkölcsiség.“

De némelyek ezzel sem voltak megelégedve. A „keresztyén“ nevet megtartani és a keresztyénség természetfölötti eredetét megtagadni, következetlenség, mondák ők és anyuyi, mint ok nélkül kizárni a vallás-közösségből a zsidókat, mahomedánokat, budhaistákat és a theistákat, kik vonakodnak a biblia erkölcsi fensőbbiségét elismerni. Minnek dogmává tenni, ha mindjárt csak erkölcsi tanokat is, ha egyszer kimondák, hogy a vallási egyesületet nem a hitazonosság, hanem a vallási érzelmek hasonlóságára akarják építeni? Az általános egyház, nem keresztyén egyház, magában foglalja ez mindazokat, kik elfogadják az isten létét és szükségét érzik annak, hogy neki közösségben hódoljanak. Ez alapon fekszik Londonban két felekezet: a Voyssey és Perfitt doktoré.

(Folyt. következik.)

TÁRCA.

Miféle nevelés ér legtöbbet?

(Folytatás.)

Oly babonának levén rabjai, mely a tudomány jelvényét imádják maga a tudomány helyett, nem látják be, mikint csak akkor kellene a gyermeket a könyvek által nyitott új tudomány-forrással megismertetni, midőn a háztáj, útca, mező körül előforduló dolgokkal s miveletekkel meglehetősen ismerős: még pedig nem csupán azon okból, mert a közvetlen ismeret a közvetettnél sokkal becsesebb, hanem azért, mert a könyvekben foglalt szavakat csak is anynyiban értik meg, a menyinyiben megelőzőleg tapasztalatot gyűjthettek a nekik megfelelő tárgyakról. Jegyezzük meg továbbá, hogy ezen nagyon is korán kezdett alaki tanítást az észfejlődés

törvényeinek igen csekély figyelembe vétele mellett űzik. Az értelem fejlődése szükségképen a tárgyilagossárról emelkedik az elvontra. Azonban, a tanítók ezzel mitsem törődve, a mit lehető későn kellene elővenni, a nyelvtant, holott ez nagyon is elvont tantárgy, lehető korán kezdik tanítani. A politikai földrajzhoz szintén jókor hozzá fognak, holott az élet-telen s érdektelen tantárgy a gyermekre nézve, s legfőlegbb társadalmi tanulmányaihoz függetlenül illenek be; a természettani földrajzot pedig, melyet a gyermek ért s aránylag vonzónak talál, jó formán mellőzik. A tárgyalt dolgok csaknem mind természet-ellenes rendbe adatként elő: előre bocsátják a meghatározást, a szabályt, vagy elvet a helyett, hogy mikint ezt a dolog természete hozná magával, az esetek tanulmányozásából fejtenék ki. Továbbá, általánosán divatozik a könyvnélkülöztetés rossz szokása, holott ez a rend-

szer a betűnek áldozza fel a szellemet. Mi azután ennek következménye? Kevés egyén fejlődik ki oly hatalmas eszűvé, a milyenné lehetett volna, ha észrevevő tehetségét időnap előtti akadályozás s könyvekbe való merülés által el nem tompítják; ha esztét öszsze nem zavarják oly tárgyak tanítása által, a melyeket, mert koraiak, meg nem érthet, ha előbb nem közlik vele az általános elveket, mint azon tényeket, a melyek öszszefoglalásából származtak; ha a növendéket mások eszméinek szenvedőlegesen elfogadására nem kárhoztatják a helyett, hogy önmunkásságra, önképzésre alkalmassá tették volna; végre, ha tehetségeit túl nem terhelik. Így, mihelyt a közvizsgákon átesett a gyermek, félrelöki a könyvet, a megtanultak legnagyobb része, mert rendszerbe öntve nem lett, csakhamar kivész az emlékezetből; a mi megmarad is, nem használatik, mert a tudomány alkalmazásának módszere nem lett begyakorolva: önálló észlelésre, független gondolkodásra pedig egyáltalában nem képes. Adjuk még ezekhez azt, hogy míg a szerzett ismeret is nagy részben aránylag kevés beccsel bír, addig a felülmulhatatlan beccsel bíró óriási ismerettömeg teljesen mellőzve van!

E szerint, valóban olyanokul tapasztaltuk a tényeket, a melyekül előre mondhattuk volna. A gyermekek testi, erkölcsi s értelmi nevelése szörnyű hiányos. Még pedig főként azért, mert a szülők nem bírnak azon ismeretekkel, a melyek által a nevelés helyes irányban vezethető. Minő eredményt várhatunk akkor, midőn olyanok veszik kezökbe a legbonyolultabb feladatok megoldását, a kik alig szenteltek valaha csak egy gondolatot is azon elvek elsajátítására, a melyek nyomán a helyes megoldás remélhető? Hogy valaki cipész, ács, hajó- vagy mozdony-vezető lehessen: e végett hosszas tanuló éveket kell töltenie. Vajjon az emberi ész s jellem-fejlesztés oly könnyű dolog-e, hogy minden előkészület nélkül bárki vállalkozhassék annak vezérlésére s szabályozására? Ha e foglalkozás egynek kivételével sokkal bonyolultabb, mint bármely más a természetben, ha e mellett segédkezni majdnem felülmulhatatlan nehézségekkel jár: nem örültség-e, ily feladat teljesítésére előkészületlenül vállalkozni? Inkább tégy le a csillogásra szánt ügyességek megszerzéséről, mint eme leglényegesebb tanulmányod elhanyagold! Midőn valamely atya, minden vizsgálat nélkül elfogadott elveket követve, fiait magától elidegenítette, kemény bánásmódja által maga ellen lázította, veszedelmbe döntötte azokat s velők együtt magát is szerencsétlenné tette: akkor már hiába töpreng, hogy a jellemtan tanulmányozása többet ért volna, minthogy Aeschylust buvárolta. Midőn valamely anya vörhenyláz következtében elhunyt első szülött fiát gyászolja, s meglehetően az őszinte orvos megerősíti azon gyanújában, hogy gyermeke felgyógyult volna, ha testalkatát túlzott tanulás által el nem gyengíti, midőn a lélekfurdalással párosult bánat kinjai alatt öszszeroskad, alig lel valami vigasztalást azon tudatban, hogy Dántét eredeti nyelven képes olvasni.

Ebből azt látjuk, hogy az emberi tevékenység harmadik nagy osztályának vezérlésére az élet törvényeinek ismerete egyedüli rendkívül szükséges dolog. Az élettan fölvei-

nek s a lélektan elemi igazságainak ismerete nélkül gyermekeket alig lehet helyesen fölnevelni. Ez állítást, hiszszük, sokan mosolyogva olvassák. Képtelenségnek vélik, hogy a szülőktől valaki ily badar dolgok tanulmányozását követelhesse. Ha azt követelnénk, hogy e tárgy felől minden apa s anya kimerítő ismeretet szerezzen magának: csakugyan szemebetűnő badarságot követelnénk. De azt nem teszszük. Általános elvek tudása is elégséges, csak hogy azok az érthetőség kedvéért néhány szembeszökő példa által legyenek megmagyarázva. S ezt könnyen meg lehetne tanulni, ha okadaltalan nem is, minden esetre akként, mint a hitcikkeket. Egyébiránt, bár mint álljon is a dolog, tagadhatatlan tény, miként a gyermekek testi s szellemi fejlődése bizonyos törvények nyomán történik; s ha ezen törvényekhez legalább részben a szülők nem alkalmazkodnak, a halál elkerülhetetlen; s ha nagy részben nem követték, komoly testi s szellemi fogyatkozás leszen eredménye; s csak ha teljes mértékben hódol nekik valaki, ér tökéletes aggkort: ítélje meg bár ki is, vajjon nem kell-e némi lelki szorongással kutatnia annak, ki valaha szülő lenni óhajt, mik legyenek ezen törvények?

A szülői hivatás rajzolásáról térjünk át a polgárára. Itt azon kérdés nyomul előtérbe: miféle ismeret teszi az embert legképesebbé polgári hivatásának teljesítésére? Azt nem állithatni, mintha ezen hivatásra előkészítő tudomány teljesen mellőzve volna; iskolai tanfolyamainkban ugyanis, legalább névleg, polgári s társadalmi kötelemeket tárgyazó tanok adatnak elő. Ezek közül a legkiválóbb helyet a történelem foglalja el.

De mint már érintettük, a világszerte e név alatt ke-londő ismeret-anyag cselekvésünk irányzására majdnem teljesen hasznavehetetlen. Nem csak az iskolai célokra szánt történelmi kézikönyvek, de még a felnöttek számára nagyobb gonddal írottak is alig tartalmazznak egy-két oly tény-t, melyet a politikai ténykedés helyes elveinek magyarázatául lehetne tekinteni. Az uralkodók életrajza (pedig gyermekeink nem igen tanulnak egyebet) alig vet valami világot a társadalom tudományára. Az udvari cselszövények, öszszeesküvések, bitorlások s több efféle, a velek járnai szokott személyi hírekkel együtt nem meszsze visznek bennünket, ha a nemzeti haladás okait akarjuk kifürkészni. Olvassuk, mint vont a hatalom felett való versengés gyilkos csatát maga után; ezek meg ezek voltak a fő- és alvezérek; mindegyik fél enynyi lovasság, enynyi gyalogság és ágyú felett rendelkezett; a csata-rendet így, vagy amúgy állíták fel; az ütközet ekként folyt, most támadtak, majd hátráltak; a nap ezen szakában ilyen csapást állott ki ez a sereg, a másikon meg előnyvot vivot ki amaz; bizonyos pillatban valamelyik vezérlő tábornok esett el, anynyi sebesült meg, s enynyit fogtak el a győzők. S most mond meg, az elbeszélést képező részletek önzönének melyik része nyomán lennél képes, mint polgár, magadvisedetét irányozni? Tegyük fel, hogy nem csak „a világ tizenöt döntő csatájának“, de a történelem által felsorolt minden egyéb csatának leírását is szorgalmasan megolvassattad: mennyivel lesz ez által öszszerűbbé szavazatod

a legközelebbi követválasztás¹ alkalmával? „Mind a mellett — azt mondod — ezek tények, még pedig érdekes tények.“ Kétségkívül azok (természetesen néhány kivétellel, a melyekről bizonyos, hogy részben, vagy tán egészben is költöttek); sőt tán sokan érdekes tényeknek is tarthatnak belőle egy nehányat. Azonban, még ebből egyáltalán nem következik, hogy egyúttal értékesek is volnának.

A mondva csinált, vagy beteges közvélemény hányszor nem ruházott fel már becsesl nem bíró dolgokat látszólagos értékkel. A szenvedélyes tulipán kedvelő oda nem adná egy kiválóbb fajú tulipán-hagymáját még vele nagyságban vetekedő arany darabért sem. Más meg, holmi avult, töredezett, rút khinai porcellán-edényt tart a legóhajtandóbb szerzeménynek. Sokan mesés áron vásárolják össze a híres gyilkosok ereklyéit. Mind a mellett, ki állíthatná, hogy azon kedvtelés, melyet ezen dolgok kelteni bírtak: valódi becsők mértékéül volna tekinthető? Ellenkező esetben, nincs mit tagadnunk: a történeti események némely faja iránt tanúsított előszeretet aunk becses volta mellett egyáltalán semmit sem bizonyít; s ezek becsét is csak akkint mérhetnénk meg, mint a hogy más tényekét szoktuk megmérni, azt nézván: mi hasznót vonhatunk belőlük? Ha valaki azt mondaná, hogy tegnap szomszédod macskája megellett: közleményét teljesen értéktelen valaminek nyilvánítanád. Pedig az is tény, habár teljesen hasznavehetetlen is; olyan, mely élted folyamára semmi behatást sem bír gyakorolni; olyan, mely nem mozdíthatja elő a tökéletes élet mikintjének kitanulására irányzott törekvéseket. Illeszd most már ezen mérvet a történeti tények özőnére, s szintén ezen eredményre fogsz eljutni. Ezek is oly tények, a melyekből semmi következményt sem lehet vonni, szervezhetetlen tények; ennél fogva olyanok, a melyek életelveink megállapítására semmi nemű befolyással nem lehetnek, holott épen ez volna a valódi történeti események főhivatása. Olvasd az ilyeket, ha kedved tartja, multság okáért, de azzal ne ámitsd magad, mintha valami okulást meritettél volna belőlük.

A mi valóban megérdemelné a történelem nevezetet: nagyobbára ki van felejtve az e tárgyról írott könyvekből. A történészek csak a legutóbbi években kezdtek el valóban értékes tudnivalókat közölni velünk. Mivel a régi korban a király volt minden s a nép semmi, a régi történelmi művekben a király tényei töltik meg egészen a kép előterét, a nemzeti élet ehhez csak halvány háttérül szolgál. Ma már a nemzetek s nem az uralkodók jólléte levén vezéreszme, a történészek is inkább foglalkoznak a társadalmi haladás tüneteivel. Nekünk valóban a társadalom természetrajzát kívánatos megismernünk. E szerint mindazon tényeket ki kell fürkésznünk, a melyekből a nemzet fejlődésének s a társadalmi rend megszilárdulásának mikintjét kitapogathatjuk. E tekintetben minden esetre adjunk számot a kormány-formáról, a lehető legkevesebbet szólva a kezelő kormány-férfiakról, s a lehető legtöbbet szemügyre vehető alkot-elemei, elvei, eljárási módozatai, s a benne uralgó előítéletek, romlottságok, stb.-ről: s számadásunk ne csak a központi kormány tényeit ölelje fel, hanem a községi közigazgatást is

legvégső elágazásáig figyelmére méltassa. Ezzel párhuzamosan le kellene írni az egyházi kormány-formát is, annak szervezetét, eljárási módját, hatalmát s az államhoz való viszonyát, mint szintén a bevett szertartást, hitcikkeket, vallásos eszméket, még pedig nem csak azokat, a melyekben állítólag, hanem a melyekben valódilag hittek az emberek, s a melyek nyomán cselekedtek is. Egyúttal jó volna, a fölül is tudomást szerezni: mily fölényt gyakorlott egyik osztály a másik felett, a mi legjobban kitűnik a társadalomban divatozó címek, köszöntés és megszólítás-módok szokássá lett formáiból. Érdemes volna, tudni a népélet, köz- és magánviszonyaiban uralkodott egyéb társadalmi szokásokat is, természetesen ide értve a két nemnek egymáshoz, valamint a szülőknék gyermekeikhez való viszonyára vonatkozó dolgokat is. Nem kellene az uralgó babonákat se mellőzni a legfontosabb regéktől kezdve le a közhasználatban levő büvöléséig. Ezt követhetné a különböző iparágaknak a munkafelosztás kiterjedtségét előtűntető leírása: vajjon az üzlet, osztályok, céhek vagy egyébkint volt-e szabályozva; milyen volt a munkaadók s munkások egymás közötti viszonya; a kereskedelmi cikkek szétosztására miféle eszközök valának kéznél; milyen volt közlekedési viszonyuk és mi volt a forgalmi közeg? Ezt követőleg, a műipar fejlődéséről is számot kellene adni, kitűntetve a gyakorlatban levő termelési módokat, mint szintén a termelvény minőségét is. Le kellene továbbá festeni a nemzet értelmi állapotát, fejlettségi fokozatainak különfélesége szerint, vagyis nemcsak azt tűntetve ki, mily mérvű s mily nemű volt a nevelés, hanem azt is: mekkora előhaladást tett a tudományban, s milyen volt az uralgó gondolkodásmód. Le kellene írni azt is, hogy a műizlés mennyire fejlődött, alapul véve az építészet, szobrászat, festészet, ruházkodás, zenészet, költészet virágzásí fokát. A nép közönséges élet-módjáról — mely élélme, lakása s multságaikban tükröződik vissza — sem kellene megfeleledkezni. Végre, az egésznek mintegy összszekötő kapcsakint, a nép minden osztályának erkölcsi állapotát is ki kellene tűntetni, még pedig úgy, a mint elméletileg törvényeik, szokásaik közmondásaikban s gyakorlatilag tetteikben nyilvánul. Ezen tényeket a menyinyiben csak a pontosság s világosság mellőzése nélkül lehet, röviden kellene előadni, csak hogy a rendezést volna kívánatos úgy intézni, hogy összszertartozandóságuk érthetővé válják, s egy nagy egész kölcsönösen egymástól függő részeül tekintethessenek. Ezen tények előadásánál azt kellene célul venni, hogy a közöttük levő összszefűggést mindenki könnyű szerrel fölfedezhesse, s ez által kitanulja egyik fajta tüneménynyel mily másneműek szoktak ugyanazon időben mutatkozni. S az egymásután következő korok kölcsönösen megfelelő rajzát akkint kellene előadni, hogy kitűnjék belőle, mikint módosult valamely nézet, szokás, vagy intézmény, s a megelőző alakulások, vagy műveletek eredményéből mint fejlődött ki a következendőké. Ha a múlt idők eseményéről ily nemű tudomást szerezhet a polgár: csak ebből tanul valamit magaviséletének irányzására vonatkozólag. Gyakorlati haszna csak az oly történelemnek van, melyet leíró társadalomtannak ne-

vezhetnénk. S hivatását akkor tölti be voltaképen a törté-
nész, ha a németek életrajzát akkint beszéli el, hogy ösz-
szehasonlító társadalomtanhoz szolgáltat vele anyagot; s ez
által előkészíti azon alaptörvények megállapíthatásának útját,
a melyeknek a társadalmi tünemények alávetvék.

(Folytatása következik.)

A ki a csodát látta.

„(Délfrancia útivázlatok.“ Irta Maszlaghy Xav. Ferenc. Kiadja a
Szent István-társulat. Ara 1 forint.)

Ha nálunk valahol megessék, hogy egy szegény oláh
aszszony valamely kútban meglátja a szűz Máriát, a szolgál-
bíró rögtön interveniál, a lapokban újdonságok jelennek meg
e felirat alatt: „Népnevelés, jöjjön el a te országod,“ a bé-
csi lapok pedig arról vezércikkkeznek, hogy mily „barbár“ ez
a Magyarország. A „francia“ csodákról más a hír. Egész
irodalom áll fen, mely azt vitatja, hogy szűz Mária meg-
jelent a lourdesi barlangban, ezernyi nép gyógyulását keresi
a szent barlang csodálatos forrásainál, francia marsallok jön-
nek, hogy imájukat végezzék a lourdesi szűz szobránál, a
francia arisztokrácia vetekedve küldi arany- és ezüst aján-
dékait a lourdesi templomnak, s akadt egy magyar kath. pap
is, ki kiutazott Lourdesbe s a főntebb említett könyvben el-
beszéli, hogy egy ott történt csoda tanuja volt. Bemutatjuk
e kath. pap elbeszéléseit, s a művelt olvasó közönség előtt
tartózkodunk minden megjegyzéstől.

1858-ik évnek úgy nevezett kövér-csütörtökén, mely
azon évben február hó 11-ére esett, a Pyrenéek tövében fekvő
igénytelen határvárosban, Lourdesben, melyet a sebesen
rohanó Gave folyam habjai mosnak, mintegy 11 óra felé dél-
előtt, három egyszerű kis pórleány sietett a város közelében
levő sziklák tájára, hogy ott fát s forgácsot szedjenek a na-
pi szükségletekre. Mind a három szegény, szűkölködő embe-
rek gyermeke vala. A legidősebb, Abadie Johanna, mintegy
15 éves lányka lehetett; a másik, Soubirous Bernadette,
alig 14, s ennek testvére, Marie, még fiatalabb. E két utób-
bi egy szegény malombérlőnek volt gyermeke; Marie, az if-
jabb, erőteljes kis leány, szülőinél nevelkedett eddig, míg
nénje, az idősb Bernadette, beteges és kárához mérten gyön-
ge gyermek, csak alig két hete volt otthon szüleinél Lour-
desben, miután Soubirous F. gazda nagy szegénysége miatt
a szomszéd Bartrés faluba adta szolgálatba, hol juhokat őrző-
ött. Jeanne és Marie lehuzák facipőiket, s nagy sebtlen át-
láboltak a vizen. Bernadette hátramaradt s mintegy késle-
kedve bocsátá lábait a jéghideg vízbe. Az árkon túl a mas-
sabieli barlang elé ért. Társai a közelben nagy buzgósággal
gyűjték a forgácsot, midőn Bernadette szokatlan szélzugást
vőn észre, mely a barlang felől látszék jőni. Ijedve tekin-
te körül; de im a fák s bokrok lombjai mozdulatlanul ma-
radtak. A gyermek a barlang nyílása felé veté tekintetét, s
annak magasb fülkéjében vakító fény közepette egy hófehér
ruhába öltözött hölgyet pillanta meg, ki szelíd, nyájas sze-
mekkel néze rá. Bernadette remegve ereszkedék térdeire, s
kezzi önkénytelenül elővonák olvasóját, de félelme- s ijedsé-
gében nem vala képes a keresztet magára vetni. Az isme-

retlen hölgy a barlang-fülkében látva a gyermek erőtlensé-
gét, a saját karjáról lelógó hosszú olvasót elővéve, s kereszt-
tett vetett magára. Bernadette e jelre visszanyeré erejét
s tekintetét a csodaszép hölgyre függesztve, hasonlóan imád-
kozni kezdett. Midőn az ima véget ért, a jelenés eltűnt.

Bernadette mintegy álomból fölébredve, indult társához
s nővéréhez.

— Nem vettetek észre semmit? kérdé félelmesen.

— Nem! felelék azok, hát te láttál valamit?

— Ha ti nem láttatok mit sem, szölt Bernadette a lát-
mány hatása alatt, ugy nincs mit nektek mondanom.

A mint baza értek, Bernadette elbeszélte mindent any-
jának. A jámbor aszszonyra a gyermek elbeszélése anyyira
hatott, hogy azontúl megtiltá neki a barlanghoz közeledni.

De a gyermekem szokatlan vágy vőn erőt. Addig ri-
mánkodék, könyörgött anyjának, míg az a következő vasár-
napon, mely farsang utolsó napja vala, február 14-én, meg-
engedte, hogy több gyermek társaságában Bernadette kime-
hessen a barlanghoz. A gyermekek egy üveg szentelt vizet
vittek magukkal biztonság végett. Midőn a barlang elé ér-
tek, semmit sem vőnek észre. A gyermek-sereg közösen le-
térdelt s az olvasót imádkozá. Az idő délután vala; fenn az
ég felhőtlen s tiszta.

Egyszerre Bernadette felkiálta:

— Nézzétek, nézzétek, már itt van!

A megijedt gyermekek legottan Bernadette kezébe adák
a szentelt vizet, s nógatták, hogy hintsen abból a jelenés
felé. A leányka remegve, engedelmeskedék, alig hallhatóan
rebégé, a mint megtaníták: „Ha istentől vagy, jöjj közelebb.“

Az a csodálatos jelenség pedig mosolyogva néze le a
kis exorcistára. Szótlan elővéve ismét a karján lógó olvasót,
s imádkozni kezdett. Bernadettenek már nem volt ideje ki-
mondani a rossz lélek elűzése fölötti következő szavakat:
„ha pedig a gonosztúl vagy — távozzál!“, térdeire esék, s
imádkozott. Követték példáját társnői. Midőn az ima véget
ért, az alak a barlang méjébe látszott eltűnni. Csak a cso-
dás fény maradt még egy ideig utána; lassankint az is el-
párolgott.

Az esemény hire az egész városban elterjedt. Soubi-
rous gazda háza ostrom alá volt vetve. Egyik a másik után
kérdézeté ki a kis leánykát, s nem győzték bámulni annak
egyszerű, s mindig ugyanazonképen adott válaszait. Egy
mysterium előtt állottak; egy megfejthetetlen problema előtt.

(Folyt. következik.)

T u d á s u l.

Az iskolai és népkönyvtárak ügye kell hogy
társadalmi kérdést képezzen nálunk is, szükséges végre ezen
eszme megvalósítását komolyan akarni, főként ilyenkor, a kö-
zeledő téli idény kezdetével, midőn ugyanis azon kérdés nyo-
mul előtérbe, hogy mit tesz népünk a munka nélküli időben?

A felnőttek oktatása abban találja a legbiztosabb meg-
oldás kulcsát, ha a házi iparoktatás mellett gondoskodunk
arról is, hogy a nép alkalmas jó könyveket olvashasson. És
irodalmunk akkor virágozik föl igazán, ha a népnek kedves

foglalkozása és életszükséglete lesz az olvasás. Kedveltesstük meg tehát a néppel az olvasást, lássuk el őt célszerű olvasnivalókkal, állítsunk iskoláink mellett könyvtárakat, melyeknek hasznos darabjait a gyermekek és a nép olvasás végett kihordhassák. Mily nagy fontosságu kulturális haladás lenne az, ha tizezeret haladó iskoláink mellett, ugyan anynyi népkönyvtár terjesztené a műveltséget, haladást. És ez nem ábránd, ez nem kivihetetlen. Egy csekély áldozat-készséggel egy arra a célra jövedelmező bál, felolvasás, vagy más efféle rendezése által előállana a kezdeményezéshez szükséges pénzalap. Mert a kezdeményezésre csekély összeg is elégséges.

Dolinay Gyula „Hasznos Mulattató“ cím alatt, a pesti könyv-nyomda-részvény-társulat (hold-utca 4. sz.) kiadásában egy oly folyóiratot szerkeszt, melynek egyedüli célja, lehetővé tenni csekély pénzalappal a népkönyvtárak alapítását. A vállalat ugyanis évenként 32 füzetben jelenik meg (átlag minden tíz napban egy füzet) és így már csak egy évi folyama is egy kis könyvtárat képez, mely közel 100 ivnyi, számos képpel tarkított, minden nemű gondosan összeállított olvasmányt nyújt; és ezen tömeg olvasni valónak, 32 füzetnek, egész évi előfizetési ára 6 frt, fél évi 3 frt. negyedévi 1 frt. 50 kr. A „Hasznos Mulattató“ jelenleg harmadik évfolyamát futja, s a legszélesebb körű pártolásnak örvend, mit valóban meg is érdemel, mert füzei mint családi olvasmány a családi könyvtárakban is hézagpótló darabokat képeznek, gyermek és felnőtt egyaránt élvezhetvén e jeles tartalmu folyóiratot, mely mint egyedüli ilyféle komoly irányu vállalat a legmelegebben ajánlható a gyermekük alapos képzését szíven viselő szülőknek, s az iskolai és népkönyvtárak lelkes alakítóinak.

„Lányok Lapja“ címmel, egy másik nagy fontosságú vállalatot is szerkeszt Dolinay Gyula. Ennek célja kizárólag a lánynevelésnek nyújtani nemükhöz alkalmazott, kedély-életük- és ismeretkörükhöz megfelelő olvasmányt. Szükségtelen megjegyezni, hogy menyinyire hézagpótló e vállalat, hiszen irodalmunkban ez ideig épen nem voltak tekintettel a két nem közti különbségre, s így kellett a leány-gyermekeknek „összseütöm a bokámat, „fel a csatára“, „kardot a kezembe,“ sat. s efféle ifjúsági iratokat olvasni. A „Lányok Lapja“ f. évi októb. elsejével megindult s a kezünk közt levő első szám a legfényesebben megfelelt céljának. Gyönyörű e kis folyóirat, nagyszerű izléssel és tömör eleganciával van kiállitva, úgy hogy ezen öt szép képpel ékesített füzet, a hazai ily nemű vállalatokkal bátran kiállja a versenyt. Három ivre terjed s szép borítékba van fűzve. Boltartalma a legváltozatosabban következő dolgozatokkal van megtöltve: 1. Dal a nőről. Költemény Gáspár Imrétől. 2. Örzsike története. Elbeszélés, írta Mikszáth Kálmán (képpel). 3. Magyar leány imája. Költemény W. Rajka Teréztől. 4. Honleányok arcképcsarnoka. 5. A kis mosónő (képpel.) 6. Flóra és Anna levelezése. V. Gaál Károlinától. 7. A mi Juliskánk. Költemény Kiss Józseftől (képpel). 8. A harmatescyp meséje, Péterffy Sándortól. 9. Csevegés a varróeszközökről, Juliától. 10 Bölcs mondatok. 11. Mikor alszik a cica (képpel.)

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betüivel Kolozsvárt.

pel.) 12. Ismeretlen ország. Példázat német eredeti után. 13. A gyík (képpel). 14. Uti képek a felvidékről, Dolinay Gyulától. A borítékon előfizetési fölhívás. Találós mesék. Mindenfélék.

A „Lányok Lapja“ taktalmas voltánál s komoly irányánál fogva az iskolai és népkönyvtárakban is méltó helyet foglalhat el. Ajánljuk e jóra való folyóiratot hazánk leányainak, s a leánynevelés barátjainak, az iskolai és népkönyvtárak vezetőinek pártoló részvételébe. Előfizetési ár: fél évre 3 frt, negyedévre 1 frt. 50 kr. Előfizetési pénzek a vállalat kiadójához, a pesti könyvnyomda-részvény-társulathoz, Hold-utca 4-ik sz. intézendők.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Dél-Franciaországból útvázlatok. E a cím alatt Maszlaghy Xaver Ferenc tollából egy kötet jelent meg, mint a Szt.-István-társulat által kiadott házi könyvtár 20-ik füzete. Bolti ára 1 frt. A kegyes páter tulajdonkép a lourdesi hirhert mesterséges csodát ment el bámolni s úti könyv helyett meglehetősen unalmas prédikációkat veszünk, melyekben gyakran van szó a szép nőkről, apácákról, jó étkezésről, sat. habár más helytt (p. 47. l.) a konyhát a materializmus non plus ultrájának nevezi s az ebéd utáni siestát nem hanyagolja el semmi nemű nevezetességért. A társulat nagyon helytelenül tett, midőn Lázár K. szép tanulmányai, Ipolyi tudós műve s Fraknoi elfogult, de ügyes történelme után ily silányságot nyomatott ki, mely még stilaris tekintetben is oly gyarló. A dogmatikai cél egyáltalán nem követeli meg a visszaesést. Mi mások elrettentő példájára, mai számunkban közlünk egy kis mutatót belőle kuriozumképpen, hogy lássák meg olvasóink is, hogy ama másik oldalról minő eszközökkel butítják a szegény népet.

— Az ágostai hitvallásu protestáns egyetemes egyház választmánya Geduly szuperintendens és Szentiványi Márton egyházkerületi felügyelő iker-elnöklei alatt közelebről ülést tartott a végett, hogy az egyetemes felügyelő választása iránt az egyes egyházak részéről beérkezett szavazati leveleket felbontván és így a többség választottját megtudván, az a november 10-dikére hirdetett egyetemes gyűlésen ünnepélyesen beiktattassék. Tudva van, hogy 3 hónappal ez előtt ugyanazon az úton az egyes községek, melyek — az erdélyi szászokat ide nem számítván — 586 anya-egyházat képeznek, körül-belől egy millió lélekkel, három jelöltet választottak: Zsedényi, Radvánszky, Szentiványi egyházkerületi felügyelőket. Ezen három jelöltre most történt a végleges szavazás. Összesen szavazott ezen másodszeri szavazásnál 511 község (több tót ajku egyház nem szavazott); Zsedényire szavazott 445, Radvánszkyra 43, Szentiványira 23 egyház. E kitüntető, eddig ily választásnál még nem tapasztalt többséggel választott egyetemes felügyelő a november 10-én tartandó egyetemes gyűlésen ki fog hirdettetni és beiktattatni.

— Az iskolai takarékpénztárakat Mladeckóban, Siléziában oly módon honosították meg, hogy minden iskolába lépő gyermek 20 krt. kap a takarékpénztári könyvecskével együtt. A kamatok év végén öszszeszámitatnak s a tőkével együtt a gyermek takarékpénztári könyvecskéjébe beiratnak. Az egész öszszeg az iskolából kiléptők alkalmával adatik át nekik.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, OKTÓBER 28, 1875.

252
242—43. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Vallásos életünk sebei.

(Folytatása és vége.)

Figyelemre méltó óka az elvállastalanodásnak a népnek innepnapi dorbézolása.

Akárhány egyházközségben szokássá vált a nép között, az innep-reggeli s délutáni harangszót a korcsmán várni be, honnan azután tömegesen sörjázik a józanabban maradott rész a templomba. Ezen kábult tömegnek maga az idvezítő is hijába mondaná el ezeket megtérítő beszédét, mert bizonyára nem hogy egyet is meg nem térítene közülök, de még a méjj állomból is nehezen tudná őket felrázni.

És a mi legfátálisabb, ezért még nem is lehet szigoruan pálcát törni felette, mert még a miveltebb, felvilágosodottabb és bizonyára kevesebb testi törődéssel élő osztály is megragadja az innepi alkalmat, magának szorakozást szerezni: mikép vonhatná azt magától a nép, a munka véres-verejtékét izzadó nép, s hol szerezhetne szorakozást — jelen mivelődési állapotában — más helyt, mint a falusi öszszejövétel egyedüli helyén, a korcsmában, a hol ismerőseivel, jó embereivel találkozhatnak. Nem akarok védbeszédet tartani a korcsmák s az azokban erkölcsileg és vagyoniilag szemünk láttára pusztuló nép felett; de kénytelen vagyok beismerni, hogy azoktól a népet egyszerűen elvonni, nem lehet; nem lehet mind addig, mig annak helyét más intézménnyel nem helyettesíthetjük.

Sokat tehetne a nép élete gyökerén rágadó ezen veszélyes féreg irtására a jó közigazgatás, ha az innep délelőtte s a minden nap meghatározott órán túli korcsmázást szigoruan nem csak eltiltaná, hanem tilalmának nyomatékot is tudna — jobban mondva — akarna szerezni. Azonban, ily csekélységekre nincsen ideje a hivatalos teendőktől elhalmozott tisztviselőknek. Tehát a nép mulat, a korcsmáros nagy lelki gyönyörűségére és a pap szomorúságára, a ki fájó

szívvel nézi, hogy az innep napokon miképen osztózik meg vele Icik az ur népe öröksége felett.

Hihetőleg e bajon segít a nép nevelése, a most megpendített iskolai könyvtárak fölállítása, ha a nép szükségéhez alkalmazott olvasmányok kezeikbe fognak szivárogni; de bizonyára, addig igen sokat segítene a kül tiszti hatóság erélyes intézkedése.

A vallásos buzgóság hanyatlásának egyik okát sokan a naponta kétszeri templomozásban és az innep napok lélek fárasztó hosszadalmasságában keresik.

Nincsen olyan kedves zene, vagy vigalom, melynek folytonos élvezése közönyössé, vagy éppen unalmassá ne válnék előttünk, mindezekben keressük a változatosságot, hogy érdekességüket, kedvességüket el ne veszítsék. Ezen emberi természetünkből önkint folyó igazságot, nem lenne-e célszerű, egyházi szertartásunkra is alkalmazni?

Látjuk, hogy a minden nap kétszeri templomozás már oly megszokottá vált népünk előtt, hogy templomaink üresen állanak, a mi igen természetes, mert mellőzve minden egyéb okot, a téli időnyen kívül (midőn a lakosság inkább otthon ül) a munkával elfoglalt nép korábban hagyja oda hajlékát, dologra menvén, mintsem a harangozás ideje elérkezne; estve ismét később kerül haza a mezőről a templomozás idejénél. Elmarad tehát a templomból még pedig elég alapos mentség mellett: „dolgoznia kell, hogy élhessen...” Megszünteti tehát lassankint maga a nép az elavult intézményt; csak az a kérdés: nem lenne-e jobb, ezt megelőzve, törvényesen kimondani a minden napi templomozás szabályozását?

És mivel tudjuk indokolni a sátoros innepek 3-ik napjának további fentartását, midőn nem egyszer halljuk azon vádat, hogy „az innepek 3-ik napjával a papság a népnek dorbézolásra, henyeségre nyit útát, hogy ezer, meg ezer munkás kezét von el a munká-

tól és így erkölcsileg és vagyoniilag kárt okoz hiveinek"; vagy egészen figyelmen kívül hagyható-e, hogy az ifjuságnak — a mint jól tudjuk — nem igen szolid, és erkölcsös mulatozását, korcsma gyakorlását a hosszszas innepléssel szaporítjuk. Semmit sem nyomhat a fontba azon fölhozható állítás, hogy innep 3-ik napján is mennek a hivek a templomba; de hát mit tegyenek egyebet; való, hogy mennek akkor is, de leginkább azok, kik már a korcsmát is megunták, s nem tudják, mivel öljk el az unalmat, a mit leghathatósabbban bizonyít az, hogy innep 3-ad napokon a templom valóságos dormitoriumná válik.

Látjuk, hogy népünket a mindennapiassá, megszokottá vált templomozás közönyössé tette a templom iránt. Látjuk, hogy e közönyösség fokozatosan emelkedik. Előttünk a példa, hogy az első keresztyének által gyakorlott minden napi urvacsorával való élés elvesztette becsét, s megszokottá lett és csak is annak célszerű szabályozása szerezte vissza ismét innepélyességét. És mi még sem akarunk a gyakorlaton alapult igazságou tanulni, nem akarjuk kimondani, hogy kevesbitsük meg a minden napi templomozást, még azt sem, hogy a sátoros innep 3-ik napja eltörleendő. . . És miért? Talán egyh.-ker. törvényhozó testületünk fél a régi gyeput megbontani azon kegyeletos okból, mert ez által sokaknak lelkében botrányozást okozna; csak az a kérdés: vajjon, elégséges ok-e ez továbbra is megmaradni egy már elavult s célszerűtlennek bizonyult intézmény mellett? Bizonyára nem, mert kétség kívül a multban is, midőn az urvacsora osztás idejét szabályozták, merülhettek, s hihetőleg merültek is fel hasonló aggodalmak, melyeket azonban nem tartottak elegendő oknak a dolgot magasabb szempontból néző egyházi atyák arra, hogy azt, a mit az anyaszentegyházra és annak tagjaira nézve üdvösebbnek láttak, keresztül ne vigyék.

Nem hallgathatom el a jelenleg divó templomozásból eredő azon hátrányt is, mely iskoláinkat, népnevelésünket, tehát a jövő nemzedéket sújtja. Ugyanis, a kántor, ki egyszersmind tanító is, a naponta kétszeri templomozással, mert neki harangozni kell, s elmenni a templomba, ha egy lélek sincs is jelen: legalább egy órát von el az iskolától, ez pedig 8 hó alatt 224 órát teszen; nem lenne-e célszerű, ezen időnek egy részét megtakarítani s az emberiség javára tőkésíteni?

Az elmondott, és a vallásos életre kártékony befolyásu bajok orvoslása — fájdalom — csak részben áll hatalmunkban. Ugyanis, a mi legfontosabb „a kor szelleme ellen küzdeni, nincs hatalmunkban;“ de megnyugtatónkra szolgálhat azon a multból meritett tapasztalás, hogy habár néha úgy tetszik is, mintha az emberiség fejlődése, haladása ferde irányt venne, vagy az éppen vissza esnék, ez egy magasabb nézpontról tekintve, nem jöhet számításba, mert onnan még is az általános előrehaladás észlelhető, még pedig oly irányfelé, melynek végcélja az emberiség jobbléte s ezzel kapcsolatos boldogsága. Minthogy azonban e cél elérése még csak a távol jövőben remélhető, addig pedig az emberi lélek nélkülözhetetlen szüksége a vallás: annak ápolása kötelességünk.

A midőn pedig látjuk, hogy a vallás ellenei végzetes harcot folytatnak az emberiség üdve ellen, óvakodjunk, vétkes kegyelműséggel járulni a dicstelen harchoz, meggondolva, hogy a bel-versengések, elkeseredett polómiák sokkal több kárára, mint hasznárra vannak vallásos életünknek.

Templomaink, vallásos szertartásaink minden esetre igen egyszerűek s ebből kifolyólag hidegen hagyják szívünket, lelkünket, de itt is az a baj, hogy csak olyan gyógyszer lehetne ajánlani, a mit ez idő szerint bajos lenne alkalmazni.

Másképen áll a dolog a 3-ik tételben felhozott okra nézve. Tisztességes jövedelművé és így a papra nézve megélhetővé tehetjük egyházainkat, ha a szőnyegen lévő egyház-csoportosítási eszme testté válik, a mikor bizonyára intézkedni fog anyaszentegyházunk legfőbb testülete, hogy a demoralizáló kepe-rendszer ne ássa alá tovább is a vallásos életet.

Hogy a papi öltöny felvétele helyes lenne-e, vagy nem: ítéljen felette a t. olvasó közönség.

A korcsmai dobézolásokon segítene — közelebről — igazgató-tanácsunk erélyes fellépése a tisztíhatóságok s ha ez nem használna, a magas kormány előtt. Ezen palliativ gyógyszer is használna valamit addig is, míg a nevelésügy fejlődése radikalisabban orvosolná a vallástalanság, erkölcstelenség s ezekkel együtt járó elaljasodás, szegényedés, nemzeti életünket veszélyeztető betegségét.

Végre, miután a tapasztalás bizonyítja, hogy a minden nap kétszeri templomozás a vallásos buzgóság, a templom-gyakorlás hátrányára van, hogy kü-

lönösen a tavaszi, nyári, és őszi munka idő alatt templomaink üresek, látogatatlanok: értsük meg az idő iatő szavát a minden nap kétszeri templomozás eltörlésére.

Szüntessük meg különösen sátoros innepeink 3-ik napját, mert ez által csak hasznos szolgálatot teszünk ugy vallásunknak, mint protestans hiveinknek.

Mike Lajos,
ev. ref. pap.

London rácionalista felekezetei.

I.

(Folytatás.)

Voysey kitűnő anglikán pap volt, egy művében (the Sling and the Stone. „A parittyá és a kő”) kétségbe vonta Krisztus istenségét; ez oly méltatlankodást keltett fel, hogy két klerikális egyesület, az „English church Union” és a „Church Association” 500—500 font sterlinget ajánlottak fel, hogy az ellene indítandó per költségeit fedezzék. Voysey megfosztatott állásától és a „St. Georgishall”-ban alapítá 1871. okt. 1-én a deista kongregációt, melyet még most is vezet. E terem helyett most akarnak templomot építeni, közadakozás útján. A mint Martineau atya ritualéja nem egyéb, mint az anglikán egyház szertartásának rövid kivonata, kihagyva a szentháromságra vonatkozó részeszeket, ugy a Voysey „Revised prayer book”-ja az unitárius szertartás kivonata, melyből ki van hagyva minden keresztyéni formula. Ebben a liturgiában fordul elő először a halottak megégetése, nem tudni, hogy nyert-e alkalmazást már? Voysey megtartá az angol papi inget és stolát, miután a keresztyén formára csinált és bibliai olvasásokkal kevert szertartást végzé, beszédet tart, melyben a többi felekezetek és a Krisztus-hagyományok ellen kell ki. Egyik nyomtatott beszédében (a keresztyénség az általános testvériség ellen), miután megtagadta az unitáriusoknak, hogy különbséget állíthatnának fel a vallás dogmatikus és morális része közt, a keresztyének szemére veté, hogy csak nehezen, vonakodva fogadták el a türelem és szeretet tanait, melyekre a dissidensek és ellenfeleik anynyiszor hivatkoznak. Hogy ennek dacára mégis a szertartáshoz ragaszkodik, azt ritualéja bevezetésében ezzel indokolja: „Mínthogy kell valami kultusz-forma, legelfogadhatóbb még az, melyhez az angol fül már meg van szokva, kivetkeztetve mind abból, a mi elavult és elmentében áll a deizmussal.” Azon beszédben, melylyel egyházát megnyitá, Voysey következőleg adja elő célját: „Első célunk, aláásni, ostromolni és ha lehet, lerontani azon vallási hiteket, melyeket hamisaknak tartunk,” ez minden keresztyéni tanra vonatkozik. „De — teszi hozzá — nem csak ebből áll feladatunk. Szomorúak és megzavarodottak lennénk, ha művünk csak rombolás lenne. Sőt inkább, csak azért rombolunk, hogy építhessünk; csak azért kívánjuk kiirtani a hamis hiteket, hogy igazakat tegyünk helyükbe.” Hisz egy fensőbb, végtelenül jó és igaz lényben,

melyet jobb elnevezés hiányában, istennek nevez. Hisz, a jövő életben, mely az istenben való hittől elválaszthatatlan. „A kettő együtt él és bukik.” Végül, az igazság, erkölcsiség, tisztaság és testvériség szellemét iparkodik kifejteni, mint a melyek a vallási érzés valódi föltételeit képezik. Ez a felekezet folyton terjed és sok hívőre tett szert.

Nem ilyen számos a Perfitt által alapított kongregáció, mely „a független vallási reformátorok egyesülete” által van pártfogolva és ennek termében tartja gyűléseit. Ez egyesület célja: 1) egyesíteni mindazokat, kik a vallási érzéseket minden dogmatikus szellemtől, minden szektai türelmetlenségtől, minden napi tulzástól ment formában akarják mivelni. 2) Felfedezni és formulálni a természeti törvényekkel, az értelmi haladással és minden ország, minden tábor jó embereinek életével megférő igazságokat; 3) teljesíteni vallási kötelességünket a társadalom újjászületése iránt, közreműködve minden oly egyesülettel, melynek célja, megszüntetni a babonát, tudatlanságot, mértékletlenséget, politikai egyenlőtlenséget és minden más rosztat, melyek súlytolják jelenleg a társadalmat. Minden „férfi és nő,” ki e különböző célra közreműködni akar, tagja lehet az egyesületnek a nélkül, hogy bármely hitvallást aláírna, csak hogy legalább 10 forint fizetésére kell magát köteleznie.

A Perfitt-gyülekezet leginkább a közép osztályból való volt. A khorus-éneke után Perfitt imádkozott „az istenhez, ki a szivekbe lát” és egy újabb hymnusz eléneklése után felolvasott egy részt a királyok könyvéből és azt kezdte magyarázni az ujkori kritika követelményei szerint. A szertartás végén egy csinos leány a perselylyel sorba járt és adakozást gyűjtött. A legtöbb dissidens felekezet aláírásokból fedezi minden költségét, melynek fejében a hívőknek állandó ülőhelyök van, a „rendkívül hallgatók” számára a hátulsó padok vannak fentartva. Egyébiránt pl. a Perfitt-kongregációban csak a reggeli szertartás díjmentes, mert este, a falragasz szerint, egy hely ára 1 shilling, 6 és 3 pence; de akkor felolvasás is tartatik. Perfitt fekete kabátban, fehér nyakkendővel végzé a szertartást; beszédében kikelt a keresztyén miszszionáriusok ellen, kik bálvány-imádoknak, sőt vadaknak néztek az isten ismeretében nagyon előre haladt népeket a helyett, hogy csak (mint Szent Pál az átheneieknél) kiegészíteni iparkodnának a legfelsőbb lényről és a hallhatatlan lélekről való ismeretüket.

II.

Még az istenben való hit is csak dogma, bármily kevésbé igyekezzék az ember annak tulajdonságait meghatározni, ha e meghatározás hitcikkelylyé tétetik. Már pedig, ha azt mondják, hogy a vallás csak érzélem tárgya és nem az értelemé, sem a hité, minden pozitív formulától meg kell azt fosztani. Ez elvből kiindulva, egy tehetséges amerikai: Moncure D. Conway, ez előtt tiz évvel egyházat alapított mindazoknak, kik vallási érzelmeiket ki akarják elégíteni minden theológiai, vagy metaphizikai megkülönböztetés nélkül, azon egy feltétel

alatt, hogy ne tegyék dogmáikká az isten nem-lételetét. E fogalom felőleli nem csak mindenik deista-iskolát, de a pantheistákat és a Stuart Mill-féle pozitivistákat is; sőt lehet, hogy a materialisták sincsenek abból kizárva, mert a feltétel csak az, hogy ne legyen az ember atheista.

Conway „sem tisztelendő, sem doktor,“ ő csak gentleman. Methodista családból való és ennek vallásos bucsúiban résztvett, egyik beszédében (Revivalisme) maga írja le azon megható vallási jeleneteket, melyeket gyermekkorában átélt. 1864-ben következett a híres deista szónok: J. W. Fox helyére a south-place-i templomban és a mult év óta egy második kongregációt vezet a Camden Townban.

A south-place-i templom gör. stílusban van építve 400—500 emberre, a bejárat felett van az orgona, kétfelől a karzat, a padokon könyvek voltak kiosztva. A gyülekezet leginkább tudósokból, tanárokból áll. Van közte egy londoni tanácsos, (alderman) egy volt lordmayor, orvosok, oxfordi tudorok, a királyi philológiai társulat jelenlegi elnöke, stb. E felekezetre képezi a disszenterek „szélsőbal“-ját és a radikális politikai iskolával szoros összeköttetésben áll úgy, hogy egyik szertartás alkalmával hirdették ki „Bradlaughe“ közelebbi előadását, ki nem csak vörös republikánus, de vallási téren is az anthitheizmus apostola. Holott az unitáriusok minden árnyalata hűséges alattvaló, úgy, hogy Voysey és Martineau ritualéjában is megvan az imádság a királynéért, a wallesi hercegért és a parlament két házáért.

(Vége következik.)

Az igazgató-tanács kis gyűléséből.

Kolozsvárt, október 24-n, 1875.

Elnök: főt. Nagy Péter, püsp. ur. Jelen voltak: id. gr. Bethlen János, Gyarmathy Miklós, Ince Mihály, Sárkány Ferenc, Szabó Ádám, Szász Béla, Szász Gerő és Bodor Antal, titkár.

1) Titkár bejelenti, hogy a n.-enyedi főt. ügyében kiküldött egyh. ker. bizottság által a folyó évi egyh.-ker. közgyűlésen bemutatott irományai hiányzó részét m. Gyárfás Domokos egyh.-m. főgondnok aa.-tól hiánytalanul átvette és az ig.-tanács jóváhagyása reményében, a számadásos ügyek elintézéséhez tartozó irományokat átadta Szabó Ádám számvevő aa.-ának s bemutatja az ig.-tanácsot is illető átvett irományok jegyzékét, kérve a szükséges intézkedések megtételét. Az irományok átvétele és átadása tudomásul vétetik. A főtanodai vendéglő kiépítésére vonatkozó indítvány és terv rajz, a költségvetés elkészítése s véleményezés végett, a Tatár Sándor volt gazda-tiszt számadásos irataihoz tartozó váltó és kötelezvények a követelések behajtása, esetleg az illető számadásokhoz csatolhatóság végett: leküldetnek a főt. gondnokoknak, sat.

2) Sárkány Ferenc és Szabó Ádám aa.-i kiküldetésük folytán beadják a b.-hunyadi egyh.-község számadásos ügyei rendezésére vonatkozó jelentésüket. Az egyh.-község papi földjéből a m. keleti vasút-társaság által kisajátított

földterület s kártérítési ár szabálytalan bejelentése s jegyzőkönyvre vétele miatt a törvényes eljárás végett az ügy áttétetik mltszgs. püspök aa.-hoz. A kisajátítási öszszegből egyházi felsőbb hatóság tudta és teleegyezése nélkül meg-ejtett bólt vásári ügyletért — az egyh.-község eljárása megrovásával — áttétetik az egyh.-m. előjáróságához s az orgona készíttetésre kiirt adakozás számadásra vétele s más szabálytalanságok helyrehozása végett szükséges intézkedések megtételével, a bizottság kiszállási költségébe a b.-hunyadi lelkész és számadó elmarasztaltattak.

3) A nm. kultusz-miniszter ur. a kir. közmunka és közlekedésügyi nm. miniszter ur. átirata megküldésével tudatja, hogy a kutyfalvi egyh.-község kisajátított földjén volt épületekért megállapított 275 fit. kártérítési öszszegét többek tanusítása szerint, a kutyfalvi lelkész kezébe vette. de az előmunkálatok hiányossága miatt nem lehetett ki-puhatolni s a bűnügyi vizsgálat megindítását nem tartja hatásköréhez tartozónak. Áttétetik ügyvéd aa.-hoz.

4) Solymosi István esp. aa. azon ötletből, hogy némely egyh.-község kántor-tanítója állami, vagy községi iskola fölállításával állami, vagy felekezeti iskola tanítókul alkalmaztatnak s az ének-vezéri teendők folytatásával is megbiztatnak, kéri az ily viszony szabályozását. Esp. aa.-i körendeletileg értesítettnek, hogy valamely egyh.-községi kántor-tanítónak a felekezeti iskola megszüntetésével állami, vagy községi iskola tanítókul alkalmaztatásával, az egyh.-községgel kötött díjlevele felbontottnak tekintetik és az ének-vezéri teendőknek célszerűnek mutatkozó tovább folytathatása végett az ének-vezéri teendőket és javadalmazást szabályozó új díjlevél kötendő.

5) Főt. m. Nagy Péter püspök aa. a kérvényezőik kívánságára, ellátás végett, átteszi több n.-baconi egyh. tag-nak az iránt tett panaszát, hogy bár a többség Dohai Lajos lelkészt kívánja lelkészéül választani, a kijelölő bizottság által a pályázattól elzárattott s kéri, nevezett lelkészt pályázatra bocsátani. A pap-választási kijelölő bizottság szabályszerűleg levén alakítva, a kijelölés ellen tett panasz tekintetbe nem vétetik.

6) Szakács Ist. esp. aa. fölterjeszti Mátyás Márton szt.-lászlói egyh.-községi számadó gondnok az iránti panaszát, hogy 1873-ik évi számadását Domján Ferenc lelkész hibásan állította egybe s az egyh.-megyei vizsgáló bizottságnak nevezett lelkész is tagja levén, méltatlanul marasztaltott el 61 frt. megtérítésébe s új bizottságot kér kiküldeni. A kérvénynek hely adatik s a hibásnak találandó fél költségére az egyh.-megyei előjáróság új bizottság kiküldésére hivatik fel.

— Előadatott ezen kívül még 3 ügyszerab.

B—r A—l.

TÁRCA.

Miféle nevelés ér legtöbbet?

(Folytatás.)

Azonban megjegyzendő, miszerint nem sok hasznát veheti bárki is még az ily valóban értékes történelmi ismeret-halmaznak sem, ha csak kulcsa nincs hozzá. S e kulcsot egyedül a tudomány szolgáltatja. Élettani s lélektani törvények nélkül a társadalom tüneteinek észszerű magyarázata lehetetlen. A társadalmi élet legegyszerűbb tényeit is csak azon mértékben érti meg kiki, a mily mértékben képes többé, vagy kevésbé gyakorlati következtetést vonni az emberi természetből; például hozom fel erre a készlet és szükséglet közötti viszonyt. S ha már a társadalom-tannak legkezdetlegesebb igazságai sem szerezhetők meg, ha csak előbb meg nem ismerkedik az illető azzal, mikint gondolkodik, érez s cselekszik az ember bizonyos körülmények között: akkor világos, miszerint a társadalom-tannak nagyszabású fölfogása csakis az ember összes úgy testi, mint szellemi tehetékeinek kellő ismerete folytán eszközölhető. Rövidre fogva az okoskodást, ezen következmény kétségbe vonhatatlanná válik. Teszem: a társadalom egyénekből áll; a társadalom cselekményei az egyének közös működéséből erednek: ennél fogva, a társadalom tüneteinek magyarázatát csak is az egyéni cselekvés-módban lehetni fel. Az egyének cselekvés-módja viszont természetök törvényétől függ: s csak úgy lesz érthető, ha ezen törvényeket értjük. De ha ezen törvények legegyszerűbb kifejezés-módját keressük: azt találjuk, mikint ezek általában csak a tett és az ész törvényeiből vont következtetmények. Ebből viszont következik, hogy a társadalom-tan magyarázatára okvetlen élettani s lélektani ismeretre van szükségünk. Vagy még világosabban szólva: minden társadalmi tünet élettünet, még pedig az élet legösszszetettebb nyilatkozata, ennél fogva, az élet törvényeivel egyezni tartozik, s csak úgy válik érthetővé, ha az élet törvényei tudva vannak. Tehát, az emberi munkásság eme negyedik osztályánál ép úgy, mint a megelőzőknél: tudományra szorulunk. Kevés hasznát veszi a férfi, polgári kötelemeinek teljesítése közben, azon ismereteknek, a melyeket mint növendők, tanpályája alatt szerzett. Az általa olvasott történelemnek csak kis része bír gyakorlati értékkel; s még arra sincs képesítve, hogy e kis résznek kellő hasznát vehesse. Nem csak anyaga nincs a leíró társadalom-tanhoz, de még fogalommal sem bír róla; sőt a rendszeres tudomány amaz általános igazságával sem ismerős, a melyek nélkül még a leíró társadalom-tannak se veheti kellő hasznát.

S ezzel az emberi élet azon hátralevő részére térünk át, mely a pihenési órák eltöltéséül szánt szórakozásokat s multságokat öleli fel. Annak megvizsgálása után, mely nevelés-mód képesíti leginkább az embert önfentartása, megélhetési módja biztosítására, szülői kötelemeinek teljesítésére, polgári s társadalmi hivatásának betöltésére: most azt kell

fontolóra vennünk, mely nevelés-mód legalkalmasb az ezek közé nem sorolható ama vegyes célok elérésére, a milyenek a természet, irodalom s a művészet különféle nemei által nyújtott élvezetek. A ki e dolgokat, mikint mi tevének, az emberi jóllét előmozdítására inkább vonatkozó tények után helyezi, s a ki velünk együtt, a valódi becs mértékével mér mindent: könnyen azt következtethetné, hogy mi o kevésbé lényeges dolgok kicsinylésére vagyunk hajlandók. Holott ha ezt teszi, rendkívül csalódik. Senki se tehet túl rajtunk a szépzészet képzés s az ez által nyújtott gyönyör nagyrabecsülésében. Festészet, szobrászat, zene, költészet s a természeti szép különféle nemei által okozott gyönyör nélkül az élet fele-varázsát elvesztené. A helyett, hogy az izlés nemesítését s kielégítését fölsőleges dolognak tartanánk: sőt inkább azt hiszszük, jövendőben sokkal nagyobb részét veszi ez igénybe az emberi életnek, mint a menyinyit napjainkban. Midőn már a természet erői az ember javára teljesen leigáztatnak, midőn a termelési módok a tökély netovábbját elérik, midőn az emberi munka a legszélső határig kimélve lesz, midőn a nevelés oly rendszeressé válik, hogy a lényeges foglalkozásokra, aránylag rövid idő alatt lesz képes az embert alkalmassá tenni, midőn következőleg sokkal több szabad idővel rendelkezünk: a természeti ép úgy, mint a művészi szép, sokkal inkább foglalja majd el mindnyájunk elméjét.

Azonban, jóllehet azt állitjuk, mikint a szépzészet képzés nagyban előmozdítja az emberi boldogságot, még ebből nem következik, hogy az emberi boldogság nélkülözhetetlen kellékül is tekintsük. Mert, bár fontos műveltségi faj ez is: a minden napi kötelemei teljesítésére vonatkozó mégis élbre való. Mint fentebb is érintettük, az irodalom s művészet csak a társadalmi életet lehetővé tevő foglalkozásoknak köszönik lételüket, s kétség kívül, a mi lehetővé van téve, hátrább való annál, a mi lehetővé teszi. A virág-tenyésztő a növényt virágjáért ápolja; a gyökereket s leveleket csak anynyiban becsüli valamennyire, a menyinyiben a virág termelésére befolyással bírnak. De bár a virág-tenyésztőnek végcélja a virág termelése, s minden egyéb ennek van alárendelve: csakhamar meggyőződik arról, hogy a gyökér s levelek voltaképen sokkal nagyobb fontossággal bírnak, mint ez, mert tőlük függ a virág kifejlődése. Ennél fogva minden igyekezetét egészes növény termelésére fordítja; tudván azt, hogy ostobául cselekednék, ha a virág-fejlesztés föltötti aggodalmában a növényt elhanyagolná. Alkalmazzuk a mondottakat a szóban forgó esetre. Az építészet, szobrászat, festészet, zene, költészet méltán tekintetik a polgárisult élet virágjául. Azonban föltéve, hogy ez oly nagy becsre vergődhetnék is valaha, mikint az a polgárisult élet, a melyből támadott, háttérbe szorulna mellette (a mit alig állithatunk) mind a mellett nem lehetne tagadni, mikint még ez esetben is fődolog volna az egészes polgári élet fentartása, s az

e célt előmozdító műveltség érdemelné ekkor is az első helyet.

S ez alkalommal látjuk be leghatározottabban nevelési rendszerünk vizsás voltát. A virág kedvéért elhanyagolja ez a növényt. Az előkelő modor elsajátítása feletti aggodalmában elfeledi a lényegét. Az önfentartásra képesítő ismeretből mit se közöl, az élet-mód szerzés megkönnyítésére szolgáló ismeretnek pedig csak elemeire oktat, a többit azután szédegethetjük később imitt-amott, a hol leljük; a szülői foglalkozás teljesítéséhez a legparányibb előkészítéssel sem járul; a polgári kötelemek megoldásában közreműködik ugyan, de oly tények nagy halmazának közlése által, a melyek közül a legnagyobb rész nem tartozik a dologra, a többihez pedig elfeled kulcsot adni: ellenben, szorgalmasan megtanít mindenre, a mi finomságot, simaságot, fényt eszközöl. Az újabbkori nyelvekben való bővebb jártasságot tarthatjuk oly készségnek, mely olvasás, társalgás, vagy utazás folytán bizonyos műveltségi mázt képes nyújtani; de még ebből nem következik, hogy azt is helyeselnénk, ha ez eredmény életbevágó fontosságú ismeret feláldozása árán lett megvásárolva.

Feltéve, igaz, hogy a klaszszikai nevelés, az irmodor csinja s hibátlanságának előmozdítását eszközli: még azért nem állíthatni, mikint a csinos s hibátlan irmodor fontosság tekintetében mérközhetik a gyermek-nevelést irányozni hivatott elvekben való jártassággal. Tegyük fel, izlésünk finomodik kiholt nyelveken irt költészet tanulmányozása által: még ebből nem következik, hogy az izlés illetén finomodása fölér az egészség törvényeinek ismeretével. A művészetek, s z é p i r o d a l o m s a polgárisult élet virágait alkotó minden nemű jártasság teljesen alá tartoznék rendelve lenni amaz ismeret-ágnak, a melyen a polgárisultság alapszik. Valamint az élet pihenő órái kitöltésére hivatvák ezek a nevelésnek is csak pihenésre szánt részét kellene rájuk fordítani.

Kitüntetvén ekkint a szép művészetek valódi helyzetét s azt tartván, hogy művelésüknek kezdettől fogva a nevelés alkatrészét kellene képezni, csakhogy segéd-szerepre szorítkozva: most azt kell kipuhatolnunk, miféle ismeret leghasznosabb e célra, működésünk e hátralevő köréhez miféle ismeret-ág a legalkalmasabb? E kérdésre is a főntebb adott felelet illik kiváltképen. Habár váratlan is, mind a mellett igaz azon állítás, hogy a legmagasb művészet minden nemben tudományon alapszik, s tudomány nélkül ép úgy nem lehet tökéletes szepművet létrehozni, mint a már meglevőt méltányolni. Lehetséges, hogy sok nagy hírvű művész nem birt tudományyal, ha e szót a közéletben használt szük jelentése szerint vesszük; azonban, mivel a művészek többnyire alapos megfigyelő képességgel bírnak, a tudomány kezdetleges tétéleit alkotó tapasztalati igazságok egy kis tökéjére szert kell tenniök; azonban, mivel általános igazságaik száma csekély s nem is valami pontos: rendszerinta tökély fokán jóval alól maradnak. Sőt ha meggondoljuk, mikint a művészet termelvényei többé-kevésbé alanyi, vagy tárgyi tünemények másolatai: eleve bizonyosakká leszünk amaz állítás igazsága felől, hogy tudomány szolgál a szép művésze-

teknek is alapjául; s csak azon mértékben tökéletesek, a mely mértékben hódolnak e tünetek törvényeinek; s mielőtt alá vetné őket ezeknek a művész: ismernie kell e törvényeket. Hogy ez előzőleg húzott következtetés a tapasztalással egybevág: azonnal látni fogjuk.

A szobrászatra készülő ifjaknak meg kell ismerkedniök azzal, mint vannak a csontok s izmok az emberi testben széteszolva, mint köttetnek egymással össze, s mikint tünetkeznek a mozgás közben. Jóllehet ez is a tudomány egy része: mind a mellett hasznát veheti a szobrász is, ha tanulja, mert ez által elejét kerülheti sok oly tévedésnek, melynek a benne járatlan minden lépten-nyomon ki van tétéve. Az erőmű-tan törvényeit is jó tudnia, s mivel csak hébe-hóba akad olyan, a ki tudja, a szobrászatban otromba erőműtani botlásokkal találkozunk lépten-nyomon. A sok közül idézünk egy példát. Biztos állást csak úgy vehet az alak, ha a súlypont közepéből bocsátott „irány-vonalnak“ nevezett függőlyes, az alapzat téríméjén belül esik; ennek következtében, midőn valaki „kényelmes állást“ vesz (azon testtartás nevezetetik így, midőn egyik lábunkat feszesen, a másikat lazán tartjuk) az irány-vonal a feszesen tartott láb talpa alá esik. Azonban, az egyensúly törvényeiben járatlan szobrász úgy ábrázolja ezen állást, hogy az irány-vonal a két láb közé jut. A mozgás törvényében való járatlanság hasonló tévedéseknek lesz forrásává; példa erre a híres „tányérhajigáló“ szobra, mely hibás testtartása következtében okvetetlen orrára buknek, mihelyt a tányért ellőkné kezéből.

A festészetnél még inkább kimutatható, hogy akár észszerűleg, akár tapasztalat útján gyűjtött tudományos ismeretre nagy szükség van. A chinai kép azért olyan fura, mert a látszat törvényére semmit se ad ott a festész, vonaltávlata képtelen, légtávlata pedig épen nincs. A gyermek rajzai nemde szintén az igazság illetén mellőzése miatt hibásak? Mely mellőzés jobbadán onnet származik, mivel nem tudja, hogy a tárgyak látszata módosrlást szenved a körülmények változtával. Vedd csak eszedbe azon könyveket, olvasmányokat, a melyek nyomán a festészetet tanulók képeztetnek; tekintsd meg Ruskin bírálatait vagy Rafael elődeinek műveit: azonnal látni fogod, hogy a festészet előbbvitelo miatt, a természetben tünetkező hatások előállási módját illető ismereteinknek okvetetlen növekedniök kellett. A hibába eséstől még a legszorgalmasb szemlélet se szabadít meg, ha csak tudomány nem járul hozzá. Minden festő aláír azon állításnak, hogy ha csak előre nem tudjuk, adott körülmények közt, mily látszat fog tünetkezni: igen gyakran nem vesszük még a látottat is észre; s ha az ember tudja, mily látszat fog bizonyos körülmények közt tünetkezni, nemde mémilog a látszat tanában való jártasságát igazolta már ez által? Jóllehet nagy gonddal szokott Lewis F. ur festetgetni, mindamellert, mivel e tanban járatlan, egész határozott körvonalakban vetteté az átelleni falra a keresztvasas ablak árnyékát, a mit bizonyára el nem követ, ha a félhomály tüneményével ismerős. Rosetti úrnak sem levén tudománya, a mint észrevevé, hogy a szőrrel fedett tárgyakon a világosság hatására bizonyos szivárványszerű tünemény

mutatkozik (a szőrön keresztül hatoló napsugár megtörése okozza), ezen szivárványt azután — elég hibáson — oly felszínre s oly helyzetben is alkalmazza, a melyben egyáltalán elő nem fordulhat

(Folytatása következik.)

A ki a csodát látta.

„(Délfrancia útivázlatok.“ Irta Maszlaghy Xav. Ferenc. Kiadja a Szent István-társulat. Ara 1 forint.)

(Folytatás.)

Hamvazó szerdán, február 17-én, két előkelő lourdesi nő, Millet aszszony s mademoiselle Antoinette Peyret — mindkettő most is él — azon kérelemmel fordultak Bernadette anyjához: engedné meg nekik, a gyermekkel ismét a barlanghoz menni. Soubirousné nagy nehezen beleegyezék. Mielőtt elindultak volna, a templomban misét hallgattak. Bernadette szive repesett az örömtől. Az első jelenésnek éppen nyolcada volt, febr. 18-ika. A hölgyek megérkeztek a barlanghoz, s annak fülkéjében nem láttak egyebet, mint egy vadrózsabokor szétnyult száraz ágait. Bernadette letérdelt s imádkozék. Egyszerre arca szokatlan fénytől kezdte sugározni, örömtől remegő hangon kiálta föl: „Már jó, már látom, már itt van!“

— Kérdezd meg őt, sugá a gyermeknek Peyret kisaszszony, — nem háborítja-e őt jelenlétünk?

Bernadette a jelenésre függeszté tekintetét, azután megszólalt:

— Nem! Maradhattok!

— Ni, most int, hogy közeledjem — mondá Bernadette.

— Menj tehát hozzá, kérdezd meg, ki ő miért jő ide? talán egy lélek a tisztító helyről; akarja tán, hogy misét mondjanak érte? Kérd meg őt, írja föl nevét e papírra.

A gyermek fölkel, s a jelenéshez közeledett. Az alak azonban hasonlóan léptenkint visszahúzódott. Bernadette már ben volt a barlangban.

— Aszszonyom, ha lennél oly jó, s ide fölírnád nekem, ki vagy és mit kívánsz! szólta Bernadette őszinte gyermeki nyelven.

A jelenés mosolyogni látszott, csöndes hangon, mely zengett, mint a szellők lágy sóhaja, szép bearni nyelven megszólalt: „Ce que j'ai à vous dire, je n'ai point besoin de l'écrire. Faites-moi seulement la grace, de venir ici pendant quinze jours.“ (A mi mondandóm van, azt nem szükséges leírnom. Tadd meg nekem egyedül az örömet, s jőjj ide két héten át.)

— Igen, igérem neked.

„Et moi, je vous promets de vous rendre heureuse, non point en ce monde, mais dans l'autre.“ (És én, én igérem neked, hogy boldoggá teszek: nem ezen a világon, hanem a masikon.)

Bernadette észrevette, hogy az alak hosszszon gyönyörködve legelteti szemeit Peyret kisaszszonyon. Ehhez fordult s odasugá:

— Most téged néz!

— Kérdezd meg őt, sugá vissza amaz, nincsen-e elenéro, ha e két héten át mi is megjelenünk?

Bernadette rögtön hallá a választ:

„Elle peuvent revenir avec vous, elles et d'autres encore. Je désire voir du monde.“ (Eljöhettek veled; ők és mások is, ohajtok itt sok embert látni.) S erre az alak eltűnt.

A következő napokban százankint, ezrenként tódult ki a nép a massabieli barlanghoz.

A gyermek minden akadályozás dacára rendesen eljárt a barlanghoz. Az alak nem mindig jelent meg. Néha maga mondá a körülállóknak, „nincs itt, nem jött el.“ Február 13-án reggel gyertyával kezében, nagy néptömeg kíséretében szintén a barlang előtt térdelt. Ekkor nevének hallá magát szólíttatni:

„Bernadette! j'ai à vous dire pour vous seule et concernant vous seule une chose secrète. Me promettez-vous de ne jamais la répéter à personne en ce monde?“ (Bernadette! akarok neked valamit mondani, valamit, a mi csak téged illet egyedül, Igéred-e nekem, hogy azt soha senkinek e világon nem fogod megmondani?)

Lehetett látni a gyermek arcán, hogy kifejezett igérete után egész lelkével csügg a látványon. Erre azután hallá a következő szavakat:

„Et maintenant, ma fille, allez dire au prêtre, que je veux que l'on m'élève ici une chapelle, et qu'on fasse des processions à la Grotte. (S most leányom, mondd meg a papnak, miszerint azt akarom, hogy itt kápolnát emeljenek nekem; s meneteket rendezzenek a barlanghoz.)

Ezen szavak után ment először Bernadette Peyramale urhoz.

Ez volt, mint már említők, Lourdes lelkésze. A plébános nem igen akarta hinni a leány elbeszélését, s felhivta, mondaná meg a jelenésnek, hogy ha az a szent szűz, tegyen csodát. Tegye meg, hogy a barlang előtti rózsabokor most tél közepén kiviruljon.

Ez nem teljesült; de végbe ment más csoda.

A Peyramale urral való beszélgetés után Bernadette a jelenéssel közölvén Lourdes lelkészének kívánságát, miután háromszor hallá ajkairól e szót: „Pénitence!“ — a következő alkalommal így szóla hozzá:

„E maintenant, allez boire et vous laver à la fontaine, et mangez l'herbe qui pousse à coté.“ (És most menj, igyál s mosakodjál meg a forrásból s egyél a fűből, a mely mellette van.)

Bernadette körültekintett; de sehol forrást nem látott, azért a Gave-folyamhoz indult.

„N'allez point là, je n'ai point dit de boir au Gave: allez à la fontaine, elle est ici. („Ne oda menj, nem mondtam, hogy a Gave-ból igyál, a forráshoz menj, it van.“)

Bernadette a száraz porban egy kis gödröcskét kapart ujjával ott, hová a jelenés mutatott. Legottan vékony vizsugár nyomul elő abból és csörgödezni kezdett. Már másnap gyermekkarnyi vastagsággal birt, s midőn már Lassere megvizsgálta, s vízfolyam oly erős volt, hogy naponkint 122,000 liternyi vizet adott.

Ezen esemény mintegy nyolcezer ember jelenlétében történt.

(Vége következik.)

„Miszsiói levelek.“

V.

Krajova, szeptember 5-én, 1875.

A moldva-oláhországi miszsió szerény zászlóját másodszer vittem be Krajovára. S miután a hívek egy része vásárra készült, más része meg már el is ment: ez úttal, megvallom, nem sokra mehettem velük. Előmbé irt kötelességemet még is teljesítém, a minden időben hirdetendő ige malasztját kiterjesztve az evangélikus templomban egybe gyűltekre, hol magyar éneklésünket a porosz lelkészúrs vezette fiszharmonikán.

Kikkel érintkezésbe jöheték: találtam azok közt oly atyánkfaira is, kik mint Saul király az endorbéli boszorkányt, életök védangyalának vélik a kuruzsló aszszonyt s lirákig hagyják magukat megcsalni, a hol a valódi kúrát, főleg szellemit: egy parára se méltatják.

„Nyámé becív“ — részeges német — mondja a roman. Megjegyezvén, hogy a köznép a magyart is nyáméknak nevezi. S Krajóvától Sztatináig ily „nyámé becív“ tette magát még a vaspályán is a társaság bolondjává. Csak a ki külföldön, idegen elemek közt járt, foghatja fel, mi kellemes meglepetést okoz, ha valaki magyarul szól hozzánk. De, hogy afféle nyámé becív parolázzon velünk: már ehhez stoikus önmegtagadás kell.

Bukarest, szeptember 13-án, 1875.

Bukarestet akaratlanul is útamba kellett ejtenem.

Tudva van, hogy a „Nemere“ február havi számában, mint Banquo szelleme a trón-bitorló Machbetnek: oly formán jelent meg az én válaszom az ur Kolozsvárig nyomult vitézének. Ezt ő a maga részéről még maig sem feledhetve, a bukaresti tribunál elébe idézett. S midőn ügyünk lelkes barátjai, méltán a miszsió-oltár tűzénél képzelték, hogyha a tribunál kapujába tekintenek: mint Jézust a publikánusok közt, ott pillanthattak volna meg a delinquensek zömében.

Végre valahára, hosszas várakozás után, a nevemet kiáltották. És én nagy alázatosan, de határozottan kijelentém a judikátornak, mikép „fölötte csodálom, hogy mint magyar alattvaló ide idéztetém. És nem gondolnám azt, hogy a vádlót megsértettem legyen, s ha ő sértve hiszi magát: pereljen be ott azon a helyen, hol ama lap kiadatik, melyben az inkriminált cikk megjelent.“ Mit miután a konzulátustól mellém adatott dragomán román nyelven és hiven tolmácsolt, s később latin és francia nyelvismeretemnek nem akarom mondani, hogy roppant fluiditásával magam is értesül adtam, a meglepőn nyájassá lett emberséges judikátor e szavakkal bocsáta el: „eandem opinionem habeo.“

E sajtószervé epizod után, hasztalan költségekem megtérítése s fáradságom némi kárpótlása végett a konzulátushoz kérvényt nyújtva be: nyugodt lélekkel siettem küldetésem további útjára.

Tirgoviszt, szeptember 14-én, 1875.

Bukaresttől viszszafele Titunál kiszállva, három óra alatt viszi a gyors szekér Tirgovisztra az útazót. Négru vaj-

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

dának e hajdani székvárosában, hol huszonhét magyar család küzd a pap és a tanító nélküli élet hervasztó szelével: fölkerestem házankint néhányat. S arcaikról olvastam le, hogy itt is mindenek fölött egy magyar és német nyelvet bírő lelkes tanító szükséges. Különösen az Ábrahám-család ugy anyagi, mint szellemi tehetségeinél fogva e részben legtöbbet tehet, ha — mint már az igazgató-tanács általam értesítve van — a szórványos helyek ügye felsőbb helyről is nyer támogatást.

Most ismét Braila és Galac, azután Kalafát, Turnu-Magureli és Kalarás várnak reám. Sőt egy lelkes ügybaráttól még Konstantinápolyba is kaptam meghívást. De, ne hogy valamely cethal a már ilyenkor gyakorta viharos tengeren Jónás prófétának véljen: jónak láttam, ez utóbbi útannál inkább mivel küldetésem körén már ez kívül esvén, felsőbb jóváhagyás nélkül semmi szín alatt sem tenném, a tavaszra tenni kilátásba.

Tomka Károly.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Gladstone legújabb irata. Gladstone, az ismert angol államférfi, szakadatlanul folytatja harcát a pápaság ellen. A „New Church Quarterly Review“ című új negyedévi folyóirat legközelebb megjelent első füzeté 35 oldalra terjedő tanulmányt közöl a volt miniszterelnök tollából. Az irat címe „Olaszország és egyháza,“ s igen fontos és érdekes eszméket fejtetget. Szerző kiemeli, hogy Róma bizonyos tekintetben még mindig középpontja a keresztyén világnak, de nem olyan középpont, mely magához vonz, hanem olyan középpont, mely eltaszít magától. A legtöbb európai államra — mondja Gladstone — a latin egyház igényeinek kevés jelentőségük van. Olaszországra azonban életkérdést képeznek. Ha Olaszország fenn akar maradni, ha fejlődni és nagygyá lenni akar, meg kell szűnnie a papság nemzetének lenni. Szerző hosszasan rajzolja a papság uralmát Rómában, s azt mondja, hogy mindenféle fogyatkozással van tele. Azon eredményre jut, hogy Franciaország, ha a németek engednék, Spanyolországgal együtt, talán képes lenne, a világi hatalom visszaállítását megkísérteni, de ez korunkban nem tudná magát fentartani. A pápai hatalom, mely elvileg nem védelmezhető, mely a gyakorlatban erkölcsi és anyagi tekintetben rosznak bizonyult, korunk minden törekvésével és meggyőződésével ellenkezésben áll. Szerző radikális hibának mondja az olasz egyházi politikát, mely „a szabad egyház a szabad államban“ elvét fogadta el. Általa a kormány a világi elemet kötött kézzel szolgáltatatta át a vatikáni pártnak. E párt a nyert szabadságot a legnagyobb mohósággal zsákmányolja ki; az országot az akarat nélküli, alázatos ultramontanok hadával árasztotta el. A laikus elem az egyházban minden jogtúl megfosztatott. Szerző végül kifejti, hogy ma már egy állam sem kezdene háborút a pápaságért, s ha Franciaország ilyen terveket táplálna, legfőlegbb Spanyolországban találna szövetségest. De erre az eshetőségre sem lehet gondolni, már azért sem, mert Spanyolország hatalma meg van törve, s belállapota minden kültevékenységre képtelenné teszi.

= Új zeneművek. Táboroszky és Parsch nemzeti zenemű-kereskedésében Budapesten, újonnan megjelentek: Blaháné és Tamássy legkedveltebb dalai. „A falu roszzsából“ és „a ripacos Pista dolmányából.“ 1) Itt vagyok, ragyogok. 2) Sárgán virágzik a repce. 3) Alig virrad, alig alkonyul. 4) Húzzad csak, húzzad keservesen. 5) Zsuzska lelke csak egy szóra. 6) Cifra szűröm szegre van akasztva. 7) Hallod-e rózsám, hallod-e? Énekhangra zongora kísérettel (vagy zongorára magán) alkalmazta Erkel Gyula. Ára 1 frt.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.